

En analyse av den rettslige reguleringen av sivile agenter i straffeprosessen

Skrevet av:

Sofie Kvalbein, studienr. 20230595

Veileder:

Lene Wachter Lentz

Innleveringsfrist:

15. Mai 2025

Antall tegn:

138.141

Innholdsfortegnelse

ABSTRACT.....	3
KAPITTEL 1 – INTRODUKSJON.....	4
1.1 INNLEDNING OG TEMA FOR AVHANDLINGEN.....	4
1.1.1 <i>Aktualitet.....</i>	7
1.2 AVGRENSNING	7
1.3 METODE OG RETTSKILDER.....	9
1.3.1 <i>Rettskildebildet</i>	9
KAPITTEL 2 – HVA ER AGENTVIRKSOMHET?	13
2.1 ETTERFORSKNINGSMETODE	13
2.2 VILKÅRENE FOR BRUK AV AGENTVIRKSOMHET.....	14
2.2.1 <i>Materielle vilkår</i>	16
2.2.2 <i>Prosessuelle vilkår</i>	19
2.2.3 <i>Tidsmessig begrensning for bruken av agentvirksomhet</i>	24
2.3 YTTERLIGERE VILKÅR FOR BRUK AV SIVILE AGENTER	25
2.3.1 <i>Avhengighetsforhold til politiet.....</i>	26
2.3.2 <i>Andre omstendigheter</i>	30
KAPITTEL 3 - GRENSEN FOR BRUK AV AGENTVIRKSOMHET	31
3.1 PROVOKASJONSFORBUDET.....	32
3.1.1 <i>Virkningen av overskridelse av provokasjonsforbudet - agenten</i>	34
3.1.2 <i>Virkningen av overskridelse av provokasjonsforbudet – den kriminelle</i>	35
3.2 LOKKEDUE, INFILTRASJON, KONTROLLERT LEVERANSE OG MEDDELERE	38
KAPITTEL 4 – INDIVIDETS RETTSIKKERHET	41
4.1 ARTIKKEL 6 – RIGHT TO A FAIR TRIAL	43
4.1.1 <i>Provokasjonsforbudet og ulovlig tilveiebrakte beviser.....</i>	46
4.1.2 <i>Problematikk rundt bruken av sivile personer under etterforskningen av kriminelle handlinger.....</i>	53
4.2 SAMMENLIGNING MELLOM DANSK RETT OG EMD	59
KAPITTEL 5 – PERSPEKTIVERING	62
KAPITTEL 6 – AVSLUTNING	64
LITTERATURLISTE	69
BILAG	72

Abstract

This master's thesis is an analysis about the use of undercover agents in investigations in Denmark. The aim of this thesis is to clarify and describe the legal framework of the use of civilian agents in criminal cases. To do so there will be a legal dogmatic analysis of the use of civilian agents based on Danish law and ECHR case law. The topic of the thesis is particularly relevant now, as the rules for the police to use civilian agents who do not work in the police has been allowed since 2024.

While the police's main job is to prevent criminal actions in the community and not take part in these actions, the Danish law opens for that the police or civilian persons act as undercover agents to put an end to serious criminal acts. When using this investigation-method the agent contributes to the criminal act. The guidelines that the police must adhere to when it comes to prosecuting criminal offenses are regulated in the Danish law called *retsplejeloven*, and more specifically in the law's § 754 a-e for undercover agents.

Although the use of undercover agents by using civilian agents is allowed in the Administration of Justice Act (*retsplejeloven*), § 754 a-e and more specifically in § 754 b, paragraph 2, the permission is highly controversial. The rules are also relatively new, which means that there is not a wide range of legal sources that, among other things, deal with the limits of using the investigative method. This is particularly related to the human rights aspect of using civilian agents.

In order to adequately illustrate the current law regarding the legal area of this thesis, legislation, literal interpretation, national case law, ECHR decisions, some Norwegian judgments for perspective, preparatory work and legal literature have been used. To explain and analyze the legislation, reference was made to the legislation enshrined in the Administration of Justice Act, what falls within the scope of lawful undercover activity, how the legislator exercises control while the investigative method is used, and more.

The risk of using civilian agents is particularly associated with situations where the agent doesn't comply with his mandate. According to § 754 b, paragraph 1 in the Administration of Justice Act, the agent must not increase the seriousness and/or scope of the offense. Although there may be a risk that the agent's activities will be considered illegal, by introducing the

legality of using civilian agents, the police will be able to make the investigations more efficient. However, the problems are related to the reasonableness of the use of civilian agents. Unlike the police, civilian agents do not have education and training in how to handle dangerous and difficult situations. If the police also consider using a civilian agent, it will usually be a person who is already part of a criminal environment.

The conclusion must nevertheless be that if the legal rules are complied with and the agents are well controlled so that the evidence that emerges is verifiable, it should not be problematic for the state to use this investigative method. On the contrary, good control and regulation of its use could lead to efficiency of the investigation and therefore lower resource use.

Kapittel 1 – Introduksjon

1.1 Innledning og tema for avhandlingen

Denne masteravhandlingen omhandler politiets bruk av sivile agenter under bruk av etterforskningsmetoden agentvirksomhet. Problemstillingen som skal behandles er:

De rettslige rammene for bruk av sivile agenter i straffesaker – en rettsdogmatisk analyse av bruken av sivile agenter med utgangspunkt i dansk rett og EMD-praksis.

Utgangspunktet i et demokratisk samfunn er at befolkningen har handlefrihet.¹ Dette innebærer at dersom noen utfører en kriminell handling, vil politiet måtte begrense vedkommendes handlefrihet i form av strafferettslige sanksjoner. Hvordan dette utføres følger av retsplejeloven (heretter benevnt «retsplejeloven» eller «rpl.»), som regulerer straffeprosessen. Loven regulerer blant annet når politiet kan iverksette en etterforskning og hvilke etterforskningsskritt som kan iverksettes. Iverksettelsen av etterforskning skjer ved anmeldelse eller på egen drift i medhold av retsplejelovens § 742 stk. 2. Det følger av samme bestemmelse at dersom etterforskningen skal iverksettes, må det foreligge «rimelig formodning om, at et straffbart forhold, som forfølges af det offentlige, er begået».² Ordlyden om «rimelig formodning» er det laveste mistankekravet i rpl.³ Det kreves at det foreligger en

¹ Bruce & Haugland, 2018, s. 21

² Jf. retsplejelovens § 742 stk. 2

³ Poulsen, L., 2023, s. 426

konkretisert og underbygget mistanke, for et etterforskningen skal kunne iverksettes.⁴ Under etterforskningen av et straffbart forhold kreves det imidlertid at politiet må forholde seg til flere rettslige prinsipper, blant annet «tempomaximen». Prinsippet innebærer at politiet skal gjennomføre etterforskningen så hurtig som mulig, slik at saken kan avsluttes raskest mulig.⁵

Innføringen av reglene om agentvirksomhet kan anses for å være et etterforskningsskritt som kan medføre effektivisering av etterforskningen, og dermed være i tråd prinsippet «tempomaximen». Reglene om agentvirksomhet ble den 4. Juni 1986 vedtatt av Folketinget og innført i retsplejelovens kapittel 68. Disse har siden den gang vært regulert i rpl. § 754 a-e.⁶

Det sentrale med etterforskningsmetoden agentvirksomhet er at politiet i et begrenset omfang deltar og inntre i et kriminelt hendelsesforløp.⁷ Dette skjer skjult, idet hensikten med agentvirksomhet er at de som utsettes for etterforskningen ikke blir klar over det. Det særlige etterforskningsskrittet balanserer på en line mellom rettsikkerhet og effektivisering av etterforskningen.

Ettersom agentvirksomhet ofte er forbundet med store farer, foreligger det strenge krav til benyttelse av etterforskningsmetoden. Bruken av agentvirksomhet er også blant annet på denne bakgrunn, et omstridt tema. Da agentvirksomhet er å anse som et særlig etterforskningsskritt som har vist seg å være effektivt for bekjempelse av alvorlig kriminalitet, har reglene vært igjennom flere revideringer. Revideringene har blant annet knyttet seg vil vilkårene for å ta i bruk etterforskningsmetoden og hvem som kan være agenter.

Når politiet benytter seg av agenter, som i utgangspunktet er en polititjenestemann eller en ansatt i politiet med særlige etterforskningsmessige kvalifikasjoner⁸, blir spørsmålet knyttet til menneskets rettsikkerhet problematiseres. Politiet skal håndheve loven, hvilket blant annet innebærer at politiet skal forebygge kriminalitet. Dette kommer også til uttrykk i politilovens § 1. Å være håndhevere av loven innebærer at politiet skal bringe straffbare handlinger til

⁴ Ibid.

⁵ Ibid. s. 441

⁶ L 1986-06-04 nr. 319 (ændring af retsplejeloven)

⁷ Røn, 2023, s. 449

⁸ Røn, 2023, s. 448

opphør, etterforske og straffeforfølge.⁹ Når politiet da benytter seg av agentvirksomhet som innebærer en deltakelse i det kriminelle hendelsesforløpet, vil det foreligge en klar motsetning til politiets viktigste oppgaver.¹⁰

Ved lovendring i 2024 ble reglene om agentvirksomhet revidert, slik at det nå er mulig for politiet å også benytte seg av sivile personer som ikke er ansatt i politiet som agenter. Dette innebærer således at det som utgangspunkt kan være «den vanlige mannen i gaten» som fungerer som agent for politiet. Reglene for bruk av sivile agenter er nedfelt i rpl. § 754 a-e og særlig i rpl. § 754 b stk. 2. Ved å innføre lovlighet av å benytte seg av sivile agenter vil politiet kunne effektivisere etterforskningen enda mer enn ved bruk av agenter som er ansatt i politiet, da den sivile agenten kan være kjent i det kriminelle miljøet fra tidligere. Det vil da kunne opprettes et tillitsforhold hurtigere enn ved bruk av en politiagent. Problemene knytter seg imidlertid til forsvarligheten av bruken av sivile agenter. I motsetning til politiet har ikke nødvendigvis sivile agenter utdanning og opplæring i hvordan de skal håndtere farlige og utfordrende situasjoner. Dersom politiet også vurderer å benytte seg av en sivil agent vil det som regel være tale om en person som allerede er en del av et kriminelt miljø, hvilket vil kunne medføre manglende kontroll på hvordan agenten opptrer.

Uavhengig av om politiet benytter seg av en sivil agent eller en politiagent oppstiller loven forbud mot å drive noen til å utføre en kriminell handling eller å fortsette den kriminelle handlingen, med mindre vilkårene for dette er oppfylt.¹¹ Agentene må likevel forholde seg til provokasjonsforbudet nedfelt i lovens § 754 b stk. 1, som begrenser agenten sin mulighet til å øke den kriminelle handlingen sitt omfang og grovhet.

Formålet med avhandlingen er å analysere bruken av agentvirksomhet som etterforskningsmetode i Danmark, med fokus på bruken av sivile agenter. Avhandlingen tar sikte på en grundig gjennomgang av lovens vilkår for bruk av agentvirksomhet. Det vil i tillegg til dette gjøres en analyse om grensen for bruk av agentvirksomhet og virkningen av overskridelse av loven.

⁹ Jf. politiloven § 2 nr. 3

¹⁰ Lentz, L. W. (2019). *Politiagenter i et menneskerettslig perspektiv*. Juristen nr. 5, s. 189

¹¹ Jf. rpl. § 754 a stk. 1

I lys av gjennomgangen av de rettslige rammene for bruk av sivile agenter i straffeprosessen, vil avhandling kaste lys på hvordan rettsikkerheten ivaretas når politiet benytter seg av sivile agenter, og kravene til dette. Det vil blant annet bli vist til hvordan den Europeiske Menneskerettsdomstol vurderer dette, og reguleringene i den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon. Konvensjonen setter blant annet krav knyttet til retten til en rettferdig rettergang, og hvordan dette skal vurderes i lys av bruken av agentvirksomhet (undercover-agenter).

1.1.1 Aktualitet

Ettersom at bruken av agentvirksomhet er et særlig etterforskningsskritt som ofte er forbundet med stor fare, er det nødvendig at det foreligger tydelige og nøye vurderte rettsregler for etterforskningsmetoden. For å bevare rettsikkerheten til samfunnets borgere må lovgivningen ta sikte på å ivareta alle involverte parter interesser. Hvorvidt dette gjennomføres på en forsvarlig måte ved bruk av sivile agenter er omdiskutert. Utgangspunktet er at etterforskningen skal utføres av politiet. Når deler av etterforskningen overføres til sivile agenter, ofte kriminelle, vil både den som utsettes for den hemmelige etterforskningen og agentens rettsikkerhet kunne settes i fare. I avhandlingen vil det derfor være aktuelt å vurdere hvordan de involvertes parter rettsikkerhet blir ivaretatt og forsvarligheten av å bruke sivile personer som agenter. Avhandlingen vil også være særlig aktuell nå, ettersom reglene for bruk av sivile agenter som ikke er ansatte i politiet nylig trådte i kraft.

1.2 Avgrensning

Ettersom avhandlingen tar sikte på å analysere de rettslige rammene for bruken av sivile agenter under etterforskningen, vil oppgaven avgrenses til å eksplisitt omhandle agentvirksomhet. Det vil dermed ikke foretas en analyse av etterforskningsmetodene lokkedue, infiltrasjon og kontrollert leveranse. Dette er etterforskningsmetoder som har likheter med agentvirksomhet, men som ikke omfattes av agentbegrepet.¹²

Etterforskningsmetodene vil imidlertid bli beskrevet når det kommer til den nedre grensen for bruk av agentvirksomhet.

¹² Røn, 2023, s. 449

Videre vil avhandlingen avgrenses til agentvirksomhet ved bruk av sivile agenter. Bruken av agentvirksomhet utført av politiet har vært gjennomgående behandlet opp gjennom tidene. Rettsikkerhetsproblematikken rundt etterforskningsmetoden ved bruk av politiagenter har også blitt grundig behandlet av blant annet Professor Lene Wacher Lentz i artikkelen *Politiagenter i et menneskerettslig perspektiv*.¹³ Loven har imidlertid ved en senere anledning åpnet for å benytte sivile agenter som ikke er ansatt i politiet.¹⁴

Avhandlingen vil videre analysere problemstillingen ved bruk av danske rettsavgjørelser og avgjørelser fra den Europeiske menneskerettsdomstol. For å perspektivere vil det bli vist til norsk rett, da dette er et regelverk jeg har god kjennskap til. Ettersom avhandlingen ikke tar sikte på en komparativ analyse av andre jurisdiksjoners rettsregler for bruk av agentvirksomhet, vil det ikke bli vist til hvordan for eksempel Østerrike håndterer denne form for etterforskning.

For å belyse hvordan domstolen vurderer om agentvirksomhet lovlig kan iverksettes ville det vært aktuelt å vise til kjennelser avsagt av den nasjonale domstolen. Disse er imidlertid som utgangspunkt ikke offentlig tilgjengelig på internettet. Dette innebærer således at avhandlingen avgrenses til nasjonale domsavsigelser og avgjørelser fra EMD. For å avgrense avhandlingens omfang er det valgt ut enkelte avgjørelser, slik at avhandlingen ikke tar for seg alle avgjørelser som kunne blitt omtalt.

Det vil heller ikke bli redegjort for bruk av agentvirksomhet i lys av rpl. § 754 e.

Bestemmelsen er en unntaksbestemmelse som åpner for fravikelse av reglene i rpl. § 754 a-d ved etterforskningen av saker knyttet til landsforræderi og trusler mot staten, nedfelt i straffeloven. Avhandlingen vil også avgrenses mot bruken av agentvirksomhet mot kriminelle handlinger begått over internettet etter rpl. § 754 a stk. 1 nr. 3, samt de tilfeller som ikke omfattes av rpl. § 754 a stk. 1 knyttet til ervervelse av rettigheter m.m. på internettet.¹⁵

Endelig vil avhandlingen også avgrenses til å behandle EMRK artikkel 6, som omhandler retten til en rettferdig rettergang. I flere avgjørelser fra EMD omhandlende agentvirksomhet,

¹³ Lentz, L. W. (2019).

¹⁴ L 2024-06-11 nr 665 (ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love)

¹⁵ Se rpl. § 754 a stk. 2

påberoper klager brudd på både EMRK artikkel 6 og artikkel 8. Ettersom det imidlertid er sivile agenter som er tema for denne avhandlingen, vil det ikke foretas en redegjørelse for EMRK artikkel 8 og EMD sine avgjørelser knyttet til denne bestemmelsen. Bestemmelsen knytter seg for det meste til bevisførsel og lovligheten av inngrep i meddelelseshemmeligheten.¹⁶ Artikkel 6 omhandler i motsetning til artikkel 8, retten til en rettfærdig rettergang i sin helhet.

1.3 Metode og rettskilder

For å besvare avhandlingens problemstilling vil den rettsdogmatiske metode benyttes. Metoden knytter seg til analyse og beskrivelse av gjeldende rett.¹⁷ Avhandlingen vil dermed ta utgangspunkt i gjeldende rett i Danmark, de lege lata. Avhandlingen vil bestå av en deskriptiv del, hvor rettsreglene forklares. Den andre delen av oppgaven vil være en analyse av reglene, hvor målet er å besvare problemstillingen som avhandlingen reiser.

1.3.1 Rettskildebildet

For å redegjøre for de rettslige rammene rundt bruken av sivile agenter, vil det bli vist til dansk rett, den Europeiske menneskerettighetskonvensjon og dens domstol. Det som særpreger rettskildebildet i denne oppgaven, er at det foreligger svært lite nasjonal rettspraksis rundt bruken av sivile agenter. Det vil dermed være avgjørende for analysen å redegjøre for avgjørelser i EMD og Danmarks forhold til den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Videre vil det også bli vist til noen norske rettskilder, for å eksemplifisere og perspektivere enkelte momenter i avhandlingen.

Da det foreligger lite rettspraksis og derav problematiseringer rundt bruk av sivile agenter i den nasjonale domstolen, har dette også vært den metodiske utfordringen i avhandlingen. Ofte foreligger det store omfang domsavsigelser, som benyttes for å tolke bestemmelser i den danske lovgivningen. Dette er imidlertid ikke tilfellet når oppgaven redegjør for en lovgivning som ble vedtatt i år 2024. Det har også vært en metodisk utfordring å benytte rettspraksis for tolkning og forståelse av rettsreglene rundt agentvirksomhet. Dommene er ofte svært korte og

¹⁶ Om inngrep i meddelelseshemmeligheten se rpl. kapittel 71, vedrørende for eksempel avlytting og brevåpning

¹⁷ Munk-Hansen, 2014, s. 86

inneholder en veldig begrenset begrunnelse, som ikke redegjør for hvorfor domstolen har kommet frem til et gitt resultat.

Lov

Loven er den primære rettskilden i rettsstaten Danmark. For å tolke loven, har det blant annet blitt brukt ordlydsfortolkninger. I denne avhandlingen er det spesielt retsplejeloven som gjør seg gjeldende. Loven regulerer agentvirksomhet, som er en del av straffeprosessen. Selv om reglene om agentvirksomhet er regulert i rpl. § 754 a-e vil utgangspunktet for avhandlingen være bestemmelsene inntatt i rpl. § 754 a-c med særlig fokus på rpl. § 754 b stk. 2 som siden 2024 har åpnet for bruk av sivile agenter som ikke er ansatt i politiet.

Utover reguleringen i retsplejeloven, vil det bli vist til straffeloven og politiloven som er nært knyttet opp til reguleringen av agentvirksomhet, med tanke på hva som kan etterforskes og hvordan politiet kan etterforske.

Forarbeider

Avhandlingen vil videre vise til retsplejelovens forarbeider. Forarbeidene til loven gir uttrykk for lovgivers ønske og formål med innføringen av de eksakte bestemmelser. Disse dokumentene vil dermed være en rettskilde som supplerer loven, og gir en forståelse for hva som er ment med loven og hensynene bak. Bruken av agentvirksomhet har lenge vært benyttet i Danmark og er derfor også vurdert og diskutert gjennom flere år.

Bemerkningene til LFF 2024-04-10 nr. 150 er særlig aktuell i denne avhandlingen, for å belyse tolkningen av rpl. § 754 b stk. 2 som særlig knytter seg til politiets adgang til å benytte sivile agenter. Bet. 1023/1984 danner også grunnlag for tolkningen av reglene om agentvirksomhet, når disse ble vedtatt for første gang. Det vil også bli vist til høringsvar fra forskjellige instanser i henhold til lovendringen i 2024, som tillot bruken av sivile agenter som ikke er ansatt i politiet. Høringsvaret gir uttrykk for hvordan forskjellige juridiske instanser stiller seg til bruken av sivile agenter og hvordan lovlighetskontrollen burde være for å unngå å havne i strid med menneskerettighetene.

Rettspraksis

Rettspraksis gir uttrykk for gjeldende rett. Domsavgjørelser gjør rede for hvordan lovgivningen skal forstås, hvor avgjørelser fra Høyesterett har størst rettskildemessig vekt.

Gjennom årenes løp har det vært flere saker som omhandler agentvirksomhet, til behandling i domstolene. Omfanget av saker som behandler bruken av sivile agenter er imidlertid ikke særlig stort, da det er et særlig etterforskningsskritt etter rpl. kapittel 68.

Når det kommer til bruken av sivile personer som ikke er ansatt i politiet etter lovendring i 2024, foreligger det ikke noe rettspraksis. Det har ikke tidligere vært lov å benytte seg av personer som ikke er ansatt i politiet i etterforskningsøyemed som agenter. Dersom politiet før 2024 har benyttet seg av sivile agenter har det vært for eksempel analytikere hos politiet, uten politiutdanning.¹⁸

De nasjonale dommene som avhandlingen viser til, er funnet ved å søke opp agentvirksomhet innenfor straff og straffeprosess på Karnovgroup.dk. Søkeresultatet ga 30 dommer, men ikke alle var relevante for denne avhandlingens analyse. I denne avhandlingen har dommene som nevnes blitt valgt ut med hensyn til at fokuset i avhandlingen er sivile agenter. Det er derfor avgrenset mot å vise til agentvirksomhet i saker om landsforræderi og terror, agentvirksomhet som sivil profesjon (f.eks. salg av eiendom), agentvirksomhet over internett¹⁹, samt saker om agentvirksomhet som ikke tilfører avhandlingen noe ytterligere enn dommene som det allerede vises til. Dette er gjort for å avgrense avhandlingens omfang.

Internasjonal konvensjon og Den Europeiske Menneskerettsdomstol

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMRK) er en av hovedrettskildene som benyttes i avhandlingen. Konvensjonen ble ratifisert for mange år siden, men ble først inkorporert i dansk rett ved lov nr. 285 av 29. April 1992.²⁰ Konvensjonen er internasjonal, hvilket innebærer at den er bindende for hele Europa. Artikkelen i konvensjonen som er interessant i avhandlingen er artikkel 6 om «Right to a fair trial».

Den Europeiske Menneskerettsdomstol (EMD) er tolkningsorganet til EMRK. Domstolen har avsagt flere dommer innenfor agentvirksomhet, knyttet til tolkningen av EMRK artikkel 6. Avgjørelsene er kun bindende for medlemslandet som er stevnet, men tolkningene og vurderingene som domstolen foretar er aktuelle og interessante i lys av Danmark sin praktisering av agentvirksomhet, ved bruk av sivile agenter. De avgjørelsene som det blir vist

¹⁸ LFF 2024-04-10 nr. 150 under punkt 3.5.1.1.1

¹⁹ Med unntak av U 2012.2225 Ø

²⁰ Lov 1992-04-29 nr. 285 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

til i avhandlingen er som utgangspunkt knyttet til narkotikakriminalitet, hvor det har vært klaget inn land som angivelig har brutt EMRK artikkel 6.

Cirkulære

Rigsadvokatmeddelelsen (2022) *Meddelere og civile agenter* vil bli benyttet for redegjørelsen av meddelere og sivile agenter i avhandlingen. Cirkulæret er bindende for den forvaltningsmyndighet som den er rettet mot, hvilket i dette tilfellet er anklagemyndigheden. Anklagemyndighedens oppgave er å rettsforfølge straffbare forhold på vegne av staten, hvor lederen av myndigheten er Rigsadvokaten.²¹ Meddelelsen er utgitt i 2022 og knytter seg til sivile agenter som er ansatt i politiet. Den vil likevel være aktuell i denne avhandlingen, da praktiseringen av sivile agenter er tilnærmet lik ved den nye lovreguleringen, med enkelte realitetsendringer.

Norsk rettspraksis og rundskriv

For å perspektivere enkelte temaer i avhandlingen vil det som nevnt, også bli vist til norsk rettspraksis. Hvordan Norge vurderer lovligheten av bruk av agentvirksomhet er ikke bindende for Danmark. Norge har ikke sammenfallende regler knyttet til agentvirksomhet slik som Danmark, men det kan være nyttig å se hen til norsk rett som eksempel på forskjellige problemstillinger. Både Norge og Danmark er imidlertid bundet av den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen, hvilket innebærer at begge landene måtte forholde seg til EMD sine retningslinjer for å ikke komme i strid med konvensjonen. Hvordan Norges domstoler praktiserer de forskjellige aspektene av agentvirksomhet kan således være interessant, i lys av hvordan reglene om agentvirksomhet praktiseres i Danmark.

Det vil også bli vist til rundskrivet Infiltrasjon og provokasjon som etterforskningsmetode – vederlag til politiets kilder (Nr. 2/2018), fra den norske riksadvokaten. Riksadvokaten har i rundskrivet beskrevet vilkårene for provokasjon og hvordan iverksettelsen av etterforskningsmetoden skal vurderes. Ettersom agentvirksomhet (les: provokasjon) ikke er lovfestet i Norge, er rundskrivet til Norges Riksadvokat retningslinjen som regulerer adgangen til bruk av denne typen etterforskning. I denne avhandlingen blir det vist til rundskrivet for å perspektivere det å gi vederlag til personer som utfører etterforskning, som ikke er ansatt i politiet.

²¹ <https://anklagemyndigheden.dk/da/om-anklagemyndigheden> (hentet 13.05.2025 kl. 09:25)

Juridisk litteratur

Litteratur er ikke kategorisert som rettskilde i henhold til dansk rett. Det vil imidlertid bli vist til noe juridisk litteratur, herunder blant annet artikler, for å belyse de problemstillinger som lovtekst og rettspraksis ikke gir eksplisitte svar på. Selv om disse verkene ikke har rettskildemessig vekt, vil det være nyttig å anvende disse verktøyene da de kan gi faglig innsikt i rettsområdet. Momentene som fremkommer i disse kildene, vil derfor hjelpe å belyse lovligheten av bruken av sivile agenter tilstrekkelig.

Det vil videre bli vist til to artikler fra Tidsskrift for Kriminalret, herunder artikkelen om *begrundet mistanke og agentvirksomhed*²² og *Straffeprocessuelle tvangsindgreb – den danske tradition for regulering under forandring*.²³ Det vil også bli vist til artikkelen *Politiagenter i et menneskerettslig perspektiv*²⁴ som belyser det menneskerettslige perspektivet av agentvirksomhet ved bruk av politiagenter. Artiklene blir i denne avhandlingen brukt for å understøtte argumenter og for å blant annet belyse den tidsmessige utstrekning av etterforskningsmetoden.

Vedrørende juridisk litteratur i form av bøker vil det bli vist til dette for å underbygge og støtte argumenter som fremkommer underveis i avhandlingen. Teorien vil dermed være støttemomenter for slutninger som trekkes vedrørende tolkningen og forståelsen av rettstilstanden.

Kapittel 2 – Hva er agentvirksomhet?

2.1 Etterforskningsmetode

Agentvirksomhet er en av retsplejelovens særlige etterforskningsskritt. Ettersom agentvirksomhet er en etterforskningsmetode som kun skal benyttes i særlige tilfeller, oppstiller loven begrensinger med hensyn til når metoden kan tas i bruk. Lovgivningen har flere likheter med det som anses som straffeprosessuelle tvangsinngrep. Spørsmålet om

²² Jochimsen, J. (2003) Begrundet mistanke og agentvirksomhed. *Tidsskrift for Kriminalret* (TfK 2003.648)

²³ Lentz, L. W. (2021) Straffeprocessuelle tvangsindgreb – den danske tradition for regulering under forandring. *Tidsskrift for Kriminalret* (TfK2021.1054)

²⁴ Lentz, L. W. (2019).

hvorvidt agentvirksomhet imidlertid er å anse som et straffeprosessuelt tvangsinngrep har vært diskutert både i teorien og i forarbeidene til retsplejeloven.

Gammeltoft-Hansen og justitsministeriets strafferetsplejeudvalg mener at agentvirksomhet ikke er å anse som et straffeprosessuelt tvangsinngrep, «(...) *da en sådan anvendelse ikke indebærer noget indgreb i en individuel beskyttelsesinteresse*». ²⁵ Agentvirksomhet er imidlertid å anse som et særlig etterforskningsskritt som ofte er forbundet med store farer, slik at denne metoden bare skal benyttes i den grad den er av avgjørende betydning for etterforskningen. ²⁶ Formålet med etterforskningsmetoden er å få gjerningsmannen straffet og avslørt. ²⁷

Utgangspunktet ved bruk av agentvirksomhet er at agenten aktivt deltar i et kriminelt hendelsesforløp. Dette innebærer objektivt sett at agentens handlinger vil omfattes av straffelovens § 23 om medvirkning. ²⁸ For at handlingen skal anses for å falle inn under straffelovens § 23 kreves det at en person «*ved tilskyndelse, råd eller dåd*» ²⁹ har medvirket til lovbruddet. Dette innebærer altså at hvis en sivil politimann tilfeldig blir tilbudt å kjøpe kokain på en bar, vil ikke dette falle inn under reglene for agentvirksomhet. Dette tilfellet faller utenfor, da det ikke er tale om en aktiv deltagelse i det kriminelle hendelsesforløpet. Det vil heller anses for å være en tilfeldighet.

Ettersom at etterforskningen kun skal benyttes i den grad det er avgjørende for etterforskningen, må retten godkjenne etterforskningsmetoden ved kjennelse. ³⁰

2.2 Vilkårene for bruk av agentvirksomhet

I retsplejelovens § 754 a stk. 1 er de materielle vilkårene for benyttelse av agentvirksomhet, som etterforskningsmetode oppstilt. Fra bestemmelsen fremgår det at det som utgangspunkt ikke er lov at politiet:

²⁵ Bet. 1023/1984 s. 151 med henvisning til Gammeltoft-Hansen sin analyse, som justitsministeriets strafferetsplejeudvalg er enig i.

²⁶ Jf. rpl. § 754 a stk. 1 nr. 2

²⁷ Røn, 2023, s. 448

²⁸ Bet. 1023/1984, s. 156

²⁹ Jf. strl. § 23

³⁰ Jf. rpl. § 754 c stk. 1

«(...) som led i efterforskningen af en lovovertrædelse foranledige, at der tilbydes bistand til eller træffes foranstaltninger med henblik på at tilskynde nogen til at udføre eller fortsætte lovovertrædelsen, medmindre: (...)».³¹

Ordlyden i bestemmelsen åpner for initiativ til den kriminelle handlingen både fra den antatt kriminelle og politiet, dersom de materielle vilkårene i bestemmelsen er oppfylt.

Bestemmelsen åpner dermed for to tilfeller av når det kan benyttes agentvirksomhet. For det første kan det «*tilbydes bistand*», hvilket innebærer at det foreligger et initiativ fra politiet sin side.³² I det andre tilfellet kan det «*træffes foranstaltninger med henblik på at tilskynde nogen til at udføre eller fortsætte lovovertrædelsen*», hvilket forarbeidene påpeker vil kreve et initiativ fra den kriminelle.³³ For at det skal kunne iverksettes tiltak fra politiets side, må det foreligge et «*tilrettelagt arrangement*», som krever at det ikke iverksettes tiltak på bakgrunn av tilfeldige oppståtte situasjoner.³⁴ Ordlyden om «*at udføre eller fortsætte lovovertrædelsen*» krever også at det ikke er tale om etterforskning av et allerede fullbyrdet lovbrudd.³⁵

Utgangspunktet er altså at politiet ikke kan benytte seg av agentvirksomhet i disse tilfeller, med mindre bestemmelsens tre materielle vilkår er oppfylt. Disse vilkårene er mistankekravet, indikasjonskravet og kriminalitetskravet.

Vilkårene er kumulative, hvilket innebærer at alle tre vilkår må være oppfylt for å kunne ta i bruk etterforskningsmetoden. Dersom ett eller flere av vilkårene ikke er oppfylt og man likevel benytter etterforskningsmetoden, vil bevisene som fremkommer under etterforskningen anses for å være ulovlig tilveiebrakte bevis. I verste fall vil brudd på reglene om agentvirksomhet kunne medføre straffebortfall, frifinnelse eller straffeformildelse. Dette var tilfellet i U 1997.1273 Ø, hvor Østre Landsrett kom frem til at straffeutmålingen måtte nedsettes på bakgrunn av at en sivil person hadde handlet i strid med rpl. § 754 a-d.³⁶

³¹ Jf. rpl. § 754 a stk. 1

³² bet. 1023/1984 s. 157

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ LFF 2020-02-05 nr. 104 under «Til § 1, til nr. 3»

³⁶ Domstolen fant ikke at det forelå brudd på provokasjonsforbudet, men mente at det på bakgrunn av særlige omstendigheter ved lovovertrædelsen måtte foretas en straffenedsettelse. Dette ettersom det forelå ulovlig agentvirksomhet. Se også U 2016.1001 V, hvor Vestre Landsrett nedsatte straffeutmålingen på bakgrunn den sivile agentens overtredelse av å bare yte ytterst beskjedne bistand.

Generelt ved bruk av etterforskningsmetoden har lovgiver oppstilt et prosessuelt vilkår om at det må foreligge rettskjennelse, som godkjenner at politiet benytter seg av etterforskningsmetoden. Når politiet velger å benytte seg av en sivil agent har lovgiver i tillegg oppstilt et annet prosessuelt vilkår om at det skal oppnevnes en form for en inngrepsadvokat.

2.2.1 Materielle vilkår

Implisitt i retsplejelovens § 754 a stk. 1 foreligger det et proporsjonalitetskrav. Kravet er et grunnleggende prinsipp i straffeprosessen, som innebærer at inngrepet skal begrenses til det nødvendige. Selv om agentvirksomhet ikke er å anse som et straffeprosessuelt tvangsinngrep, har lovgiver besluttet at etterforskningsskrittets regulering inneholder aspekter av samme regulering som for straffeprosessuelle tvangsinngrep. Forarbeidene til loven viser til at det foreligger en grunnleggende proporsjonalitetsgrunnsetning når politiet benytter seg av straffeprosessuelle tvangsinngrep.³⁷ Fra forarbeidene fremgår det at «*Betydningen af denne er, at der skal foretages en afvejning af på den ene side den skade og de ulemper, som indgrebet er forbundet med, og på den anden side sagens betydning og indgrebets nødvendighed*».³⁸ Det vises i den forbindelse til retsplejelovens § 760 vedrørende anholdelse av mennesker, hvor det fremgår at «*Enhver, der anholdes, skal løslades, så snart begrundelsen for anholdelse ikke længere er til stede*».³⁹ Proporsjonalitetsgrunnsetningen kommer her eksplisitt til uttrykk i loven, i motsetning til reglene om agentvirksomhet.

Dersom politiet og retten kommer frem til at inngrepet ikke lenger anses for å være nødvendig, skal inngrepet opphøre i tråd med proporsjonalitetskravet.

2.2.1.1 Mistankekrav

Straffeprosessuelle inngrepsbestemmelser har oppførte mistankekrav, som må være oppfylt for å kunne iverksette eventuelle tiltak. Det fremgår av forarbeidene at mistankekravet beskriver «*(...) graden af den styrke, som mistanken om forbindelsen med lovovertrædelsen*

³⁷ bet. 1023/1984 s. 179

³⁸ Ibid.

³⁹ Jf. rpl. § 760 stk. 1 første punktum

*skal have».*⁴⁰ Før lovendring i 2003 innebar mistankekravet at det skulle foreligge særlig bestyrket mistanke. Dette er et strengere mistankekrav enn gjeldende rett, hvilket innebærer at *«there is "a very high degree of clarity" as to the question of guilt».*⁴¹ I henhold til rpl. § 754 a stk. 1 nr. 1 skal det nå foreligge *«(...) en begrundet mistanke om, at lovovertrædelsen er ved at blive begået eller forsøgt».*⁴² Denne styrken på mistankekravet anses ikke for å være et særlig strengt mistankekrav, da ordlyden bare taler for at mistanken må være begrunnet. Et eksempel på når mistanken kan tenkes å være begrunnet er når en meddeler har blitt forespurt å kjøpe ett kilo heroin. Forarbeidene gir ikke noen eksempler på hva som er å anse som begrunnet mistanke, men det er i juridisk litteratur lagt til grunn at en meddelelse til politiet vil kunne medføre at det foreligger begrunnet mistanke.⁴³ Med andre ord vil dette innebære at det ikke foreligger krav til bevis om at en bestemt person skal foreta en kriminell handling, men informasjon om at lovovertrædelsen er i ferd med å bli begått eller forsøkt begått.⁴⁴

Hvorvidt det faktisk foreligger begrunnet mistanke, er opp til domstolene å vurdere i en rettskjennelse. Politiet må selv vurdere om informasjonen de besitter innebærer en begrunnet mistanke om at en kriminell handling skal begås eller forsøkes begått, dersom de iverksetter agentvirksomhet grunnet øyemed forspilles - *periculum in mora*. Et eksempel på at øyemed forspilles er at informasjonen om at kjøp av et stort parti narkotika skal gjennomføres om en time, slik at etterforskningsmetoden må iverksettes umiddelbart. Ettersom mistankekravet imidlertid ikke kan anses for å være veldig strengt, vil det foreligge svært få tilfeller hvor anklagemyndigheden mener at det foreligger begrunnet mistanke hvorimot domstolen mener noe annet. Det må imidlertid være på det rene at det foreligger en indikasjon på at et straffbart forhold skal bli eller forsøkes begått. Dersom dette ikke foreligger, vil det være vanskelig for politiet å kunne konstatere at det ikke foreligger brudd på provokasjonsforbudet.

2.2.1.2 Indikasjonskrav

Bestemmelsens stk. 1 nr. 2 regulerer indikasjonskravet. Kravet knytter seg til hvilke hensyn som *«kan begrunde anvendelsen af det konkrete tvangsindgreb, samt hvilken styrke disse*

⁴⁰ Bet. 1023/1984 s. 21

⁴¹ Jf. EMD, *Hauschildt mot Danmark*, sak nr. 10486/83, dom av 24. Mai 1989, premiss 52

⁴² Jf. rpl. § 754 a stk. 1 nr. 1

⁴³ Jochimsen, J. (2003)

⁴⁴ Røn, 2023, s. 452

hensyn skal have i den konkrete sag».⁴⁵ Ved bruk av agentvirksomhet har politiet kun lov å benytte etterforskningsmetoden dersom det antas å være av avgjørende betydning for etterforskningen. Ordlyden i vilkåret er «*antages at være*».⁴⁶ En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at det foreligger en hypotetisk avveining, hvilket taler for at det må foretas en sannsynlighetsvurdering. Med dette menes at det ikke foreligger sikkerhet for at etterforskningsmetoden er av avgjørende betydning for å få gjerningsmannen straffet. Bestemmelsen oppstiller ikke et krav om at etterforskningsmetoden er den eneste muligheten for å avdekke den kriminelle handlingen. Indikasjonskravet åpner således for at det kan være mulighet for å ta i bruk andre etterforskningsskritt. Dette underbygges også av forarbeidene, hvor det fremgår at:

«(...) indikasjonskravet medfører således, at agenter ikke længere kun kan anvendes, hvis det er det eneste mulige efterforskningsmiddel. Også i de situationer, hvor der vel foreligger andre muligheder, men hvor disse muligheder eksempelvis er usikre, risikerer at ødelægge den videre efterforskning eller er uforholdsmæssigt ressourcekrævende, bør agenter kunne anvendes».⁴⁷

En vurdering av om agentvirksomhet imidlertid er av avgjørende betydning for etterforskningen, må foretas i hver enkelt sak.

Indikasjonskravet knyttet til bruk av agentvirksomhet samsvarer med indikasjonskravet i rpl. § 781 stk. 1 nr. 2 om inngrep i meddelelsshemmeligheten. Det fremgår av forarbeidene at vurderingen av om indikasjonskravet er oppfylt beror på en helhetlig vurdering av saken.⁴⁸ I dette foreligger det et proporsjonalitetskrav. For eksempel kan bruken av agentvirksomhet antas å være av avgjørende betydning, i likhet med et mildere inngrep. Det vil da måtte foretas en avveining av om etterforskningsmetoden er proporsjonal i forhold til andre mildere etterforskningsmetoder.

⁴⁵ Jf. Bet. 1023/1984 s. 22

⁴⁶ Jf. rpl. § 754 a stk. 1 nr. 2

⁴⁷ LFF 2003-04-23 nr. 218 under «Bemærkninger til lovforslaget» punkt 2.2.4

⁴⁸ bet. 1023/1984, s. 102

2.2.1.3 Kriminalitetskrav

Det siste materielle vilkåret som må være oppfylt for at etterforskningsmetoden skal kunne benyttes er det såkalte kriminalitetskravet. Kravet knytter seg til hvilken kvalifikasjon lovovertrедelsen skal oppfylle.⁴⁹ Kriminalitetskravet for benyttelse av agentvirksomhet er nedfelt i bestemmelsens stk. 1 nr. 3. Det oppstilles et krav om at det må være tale om alvorlig kriminalitet som skal avdekkes, ved bruk av etterforskningsmetoden. Utgangspunktet er at det skal være tale om en lovovertrедelse som kan straffes med seks år i fengsel eller mer, som for eksempel strl. § 191 om overdragelse av narkotika. Etter lovendring i 2020 ble også noen lovovertrедelser med lavere strafferamme som begås over internett omfattet.⁵⁰

I vurderingen av om kriminalitetskravet er oppfylt, foreligger det også her et implisitt proporsjonalitetskrav. Vurderingen beror som tidligere redegjort for, om inngrepet står i rimelig forhold til kriminaliteten som er begått. Når det imidlertid kreves at det er tale om alvorlig kriminalitet, vil det måtte være sjeldent at inngrepet ikke anses for å være proporsjonalt.

2.2.2 Prosessuelle vilkår

2.2.2.1 Rettens kjennelse

I retsplejelovens § 754 c har lovgiver pålagt politiet å få rettens godkjennelse før etterforskningsmetoden iverksettes. Regelen må anses for å ha til formål å beskytte objektet som utsettes for etterforskningen for uhjemlede inngrep. Bestemmelsen vil også kunne hindre vilkårlighet i straffeprosessen. For at retten skal godkjenne bruk av agentvirksomhet, må som nevnt flere materielle vilkår være oppfylt.

Ved fremleggelse i retten skal politiet foreta en grundig redegjørelse for fremgangsmåte og gjennomføring av etterforskningsmetoden. Det må anses naturlig at dette spesielt gjør seg gjeldende i de tilfeller hvor politiet ønsker å benytte seg av en sivil agent.

⁴⁹ Ibid. s. 21

⁵⁰ Jf. blant annet straffelovens § 235, stk. 1 eller 2, § 279, jf. § 285, § 279 a, jf. § 285, § 281 f.

Etter bestemmelsens stk. 2 første punktum skal det «(...) anføres de konkrete omstændigheder i sagen, hvorpå det støttes, at betingelserne for foranstaltningernes gennemførelse er opfyldt». ⁵¹ For at dette skal kunne gjennomføres kreves det at benyttelsen av en agent er nøye vurdert og har oppstilte skranker for utførelsen. Fra forarbeidene fremgår det at:

«Domstolskontrollen vil ligesom efter gældende ret indebærer, at anklagemyndigheden over for retten skal redegøre for, hvori den civile persons bistand vil bestå, og at retten skal godkende, at omfanget heraf holder sig inden for grænserne for agentvirksomhed. Retten vil endvidere skulle kontrollere, at der ikke anvendes en civil agent, der på grund af afhængighedsforhold til politiet eller andre omstændigheder må befrygtes ikke at ville udføre opgaven på betryggende måde, herunder hvis der er risiko for, at der vil blive handlet i strid med provokationsforbuddet i retsplejelovens § 754 b, stk. 1.

Politiet vil ved indhentelse af retskendelsen skulle redegøre for, at anvendelsen af en civil agent er forsvarlig, herunder at vedkommende i fornøden grad kan kontrolleres, og hvordan kontrollen i praksis vil skulle foregå». ⁵²

Selv om dette er gjort og retten godkjenner benyttelse av etterforskningsmetoden innebærer ikke dette nødvendigvis at etterforskningen viser seg lovlig ved et senere tidspunkt. Poenget med at det er viktig å ha god kontroll ved bruk av etterforskningsmetoden kan belyses ved å se på høyesterettsdommen inntatt i U 2018.1169 H. Selv om byretten hadde bestemt ved kjennelse at politiet kunne utføre agentvirksomhet i gjeldende sak, ble det senere konstatert overskridelse av loven. Retten i Aarhus uttalte blant annet at:

«I forbindelse med indhentelse af rettens godkendelse af en agentaktion må der foreligge mere konkrete oplysninger om, hvorledes agentaktionen påtænkes iværksat. Disse oplysninger indgår i rettens vurdering af, om betingelserne i § 754 a er opfyldt, men det kan ikke antages, at retten på forhånd skal godkende enkeltheder i planen. Retten kan heller ikke i almindelighed på forhånd tage stilling til, om provokationsforbuddet, jf. § 754 b, stk. 1, eller grænsen for en civil agents bistand, jf. stk. 2, er overskredet». ⁵³

⁵¹ Jf. rpl. § 754 c stk. 2 første punktum

⁵² LFF 2024-04-10 nr. 150 under «Til § 2, til nr. 7»

⁵³ U 2018.1169 H på s. 1171

Hvis det imidlertid oppstår tilfeller hvor etterforskningsmetoden må iverksettes uten rettens godkjenning, grunnet *periculum in mora*, kan politiet fremlegge saken for retten innen 24 timer etter at tiltakene er gjennomført.⁵⁴ Konsekvensen av å ikke få rettskjennelse er at etterforskningsmetoden kan anses for å være ulovlig. Dersom retten kommer til at tiltakene ikke kan godkjennes, skal retten informere Justitsministeriet.⁵⁵ Det kan imidlertid ikke tenkes at politiet iverksetter agentvirksomhet uten rettens kjennelse når det blir benyttet sivile agenter, da det ved bruk av slike agenter er det krav til en nøye vurderinger og godkjenning av politiet.⁵⁶ Dette er en mer tidkrevende prosess enn det vil være dersom politiet benytter seg av en ansatt i politiet.

I de tilfeller hvor retten kommer frem til at der foreligger formelle feil som ikke har betydning for skyldspørsmålet eller straffeutmålingen, har retten vurdert at dette ikke vil medføre konsekvenser for bruken av etterforskningsmetoden.⁵⁷ I U 2012.2225 Ø kom retten frem til at politiet burde ha innhentet rettens kjennelse innen de iverksatte agentvirksomheten. Retten mente imidlertid at det at de ikke hadde innhentet kjennelse ikke kunne medføre betydning for skyldspørsmålet eller straffeutmålingen da feilen bare var av formell karakter og at agentvirksomheten ville blitt godkjent ettersom vilkårene for dette var oppfylt. Dette var også tilfellet i U 2000.2309 V omhandlende innførsel av en halv million sigaretter, hvor landsretten kom frem til at politiets feil med å ikke hente inn rettskjennelse bare var å anse som en formell feil som ikke kunne ha betydning for straffeutmålingen. Dette synes også å være Østre Landsretts vurdering i U 1991.881 Ø, hvor politiets manglende innhenting av rettskjennelse ikke fikk betydning for straffeutmålingen.

Senere i avhandlingen vil det bli vist til noen av EMD sine avgjørelser vedrørende bruk av undercover-agenter. Domstolen har i flere avgjørelser påpekt viktigheten av rettslig kontroll ved bruk av disse særlige etterforskningsskrittene, for at den nasjonale domstolen sine avgjørelser ikke skal havne i strid med blant annet menneskerettighetskonvensjonens artikkel 6. Det at det foreligger et lovfestet krav i rpl. § 754 c om rettens kjennelse, innebærer således at denne faren forsøkes ivarettatt.

⁵⁴ Jf. rpl. § 754 c stk. 3

⁵⁵ Ibid. siste punktum

⁵⁶ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*

⁵⁷ U.2012.2225Ø

2.2.2.2 Advokatoppnevning

I henhold til retsplejelovens § 754 d har enhver det er tatt ut tiltale mot etter det har blitt benyttet agentvirksomhet, rett på en forsvarer som underrettes om politiets tiltak. Normalt vil man imidlertid bli tildelt en forsvarer allerede ved siktelse i saken. Det får man ikke når det benyttes agentvirksomhet.

Når man utsettes for tvangsinngrep er hovedregelen at man skal tildeles en inngrepsadvokat i medhold av rpl. § 784. Ettersom agentvirksomhet ikke er å anse som et tvangsinngrep etter retsplejeloven, men en «skjult etterforskningsmetode» vil man som utgangspunkt ikke ha rett på en inngrepsadvokat.⁵⁸ Situasjonen stiller seg imidlertid annerledes i de tilfeller hvor det benyttes sivile agenter.⁵⁹ Dersom politiet benytter sivile agenter foreligger det et krav i rpl. § 754 c stk. 4 om at det skal oppnevnes en advokat innen retten treffer en avgjørelse om agentvirksomheten kan iverksettes. Fra loven fremgår det at det er «(...) *den eller de personer, der berøres af indgrebet (...)*»⁶⁰ som skal få beskikket en advokat. Det fremgår ikke av forarbeidene hvem lovgiver har ment at denne ekstra beskyttelsen med advokatoppnevning skal gjelde.

Advokatoppnevningen skal etter rpl. § 754 c stk. 4 foretas etter rpl. § 729 c stk. 6. Bestemmelsen i rpl. § 729 c regulerer rettens adgang til å bestemme at reglene om siktedes og forsvarerens adgang til innsyn i dokumenter etter rpl. § 729 a-b, fravikes.⁶¹ I henhold til bestemmelsens stk. 6 skal justisministeren bestemme hvem som kan oppnevnes som advokat i medhold av bestemmelsens stk. 5. Advokatene omtales gjerne som «tys-tys advokater»⁶², hvilket blant annet innebærer at informasjonen de tildeles skal hemmeligholdes. Rpl. § 729 c stk. 5 redegjør for oppgavene til en advokat som oppnevnes i medhold av bestemmelsens stk. 6. I henhold til rpl. § 754 c stk. 4 skal advokaten:

«(...) underrettes om alle retsmøder, der afholdes med henblik på at opnå rettens kendelse om anvendelse af civile personer, og er berettiget til at overvære disse og til

⁵⁸ Følger implisitt av rpl. § 754 d, som regulerer at forsvarer skal underrettes dersom det reises tiltale mot den som er utsatt for agentvirksomhet.

⁵⁹ Jf. rpl. § 754 c stk. 4

⁶⁰ Jf. rpl. § 754 c stk. 4 første punktum første komma.

⁶¹ Jf. rpl. § 729 c stk. 1

⁶² Karnovs note nr. 4005 til rpl. § 754 c stk. 4 andre punktum (hentet den 09.05.2025)

at gøre sig bekendt med det materiale, som politiet har tilvejebragt til brug for sagen». ⁶³

Bestemmelsen åpner for at advokaten får innsyn i dokumentene i saken og får adgang til å overvære domstolens vurdering av om etterforskningsmetoden kan iverksettes.

Videre følger det av rpl. § 729 c stk. 5 at retsplejelovens «§ 785, stk. 1, 2.-5. pkt., og stk. 2, finder tilsvarende anvendelse». ⁶⁴ Fra rpl. § 785 stk. 1 fjerde punktum fremgår det at «Advokaten må ikke give de modtagne oplysninger videre til andre eller uden politiets samtykke sætte sig i forbindelse med den, over for hvem indgrebet er begæret foretaget». ⁶⁵

Som det fremgår av det ovenfor siterte er det ikke adgang for advokaten å meddele informasjon som hen blir kjent med, til den som er utsatt for inngrep, uten politiet sitt samtykke. Når advokaten ikke kan dele informasjonen som hen meddeles, vil det være nærliggende å tro at advokatoppnevningen i rpl. § 754 c stk. 4 er ment for personen som utsettes for agentvirksomhet. Den sivile agenten vil allerede være kjent med hva som er gjort, slik at det må anses klart at agenten allerede sitter på informasjonen som meddeles «tys-tys» advokaten. Ordlyden taler dermed for at bestemmelsen i rpl. § 754 c stk. 4 er ment for den som etterforskes.

I U 2019.1259/2 fremgår det at både byretten, landsretten og Høyesterett kom frem til at politiet sin avgjørelse om å nekte forsvarer utlevering av bevis til mistenkte, kunne opprettholdes. Avgjørelsen ble foretatt i medhold av rpl. § 729 c stk. 3 hvor utlevering av bevis kan nektes dersom det for eksempel kan skade etterforskningen. Blant annet fremgår det av forarbeidende til retsplejeloven at det vil foreligge et «*stærkt behov for hemmeligholdelse af efterforskningen*» i særlig narkotikasaker. ⁶⁶ Dette innebærer at det i vurderingen av om det skal gis innsyn, må vurderes hvorvidt utleveringen vil kunne skade etterforskningen. Ved bruk av sivile agenter vil også en eventuell hemmeligholdelse også beskytte den sivile agenten bedre, da etterforskningsmetoden kan medføre stor fare ovenfor agenten. ⁶⁷

⁶³ Jf. rpl. § 754 c stk. 4

⁶⁴ Jf. rpl. § 729 c stk. 5 siste punktum

⁶⁵ Jf. rpl. § 785 stk. 1 fjerde punktum

⁶⁶ Bet. 1023/1984 s. 154

⁶⁷ LFF 2024-04-10 nr. 150 under punkt 3.5.1.3

Ved at lovgiver har innført krav om advokatoppnevning når politiet benytter seg av sivile agenter, forsøkes rettsikkerheten og interessene til den som er utsatt for inngrepet ivaretatt. Bestemmelsen kan således anses for å være en sikkerhetsventil. Det å forsøke å ivareta interessene til den som utsettes for et inngrep er en av hovedoppgavene til en inngrepsadvokat.⁶⁸ Dette må også anses for å være en av hovedoppgavene til en advokat oppnevnt etter rpl. § 729 c stk. 6 jf. rpl. § 754 c stk. 4.

Selv om agentvirksomhet kun skal benyttes når etterforskningsmetoden er å anses for å være av avgjørende betydning, vil det være essensielt at rettsikkerheten til de involverte er høyt prioritert. Dette gjør seg spesielt gjeldende når det er tale om bruk av sivile agenter, da dette gjerne er ufaglærte mennesker som utfører etterforskningsmetoden. Rettsikkerheten til den som utsettes for etterforskningsmetoden vil dermed ivaretas på en bedre måte enn når politiet benytter seg av politiagenter, hvor det ikke oppnevnes en «tys-tys» advokat.

2.2.3 Tidsmessig begrensning for bruken av agentvirksomhet

Et viktig moment som ikke er lovregulert, er den tidsmessige begrensningen for bruk av agentvirksomhet. Normalt vil det som anses for å være tvangsinngrep i medhold av retsplejeloven være under tidsmessig begrensning, med bakgrunn i proporsjonalitetsprinsippet. På denne bakgrunn er det blant annet inntatt et krav i loven om at retten skal foreta en ny vurdering, etter fire uker, mht. om det fortsatt foreligger grunnlag for videre varetektsfengsling etter rpl. § 767 stk. 1. Fra rpl. § 754 c stk. 2 fremgår det at det i rettens kjennelse skal «*anføres de konkrete omstændigheder i sagen*»⁶⁹, hvilket det som tidligere er redegjort for, innebærer at det skal redegjøres for hva som skal foretas under agentvirksomheten. Ordlyden kan imidlertid ikke anses å omfatte rettens godkjennelse for tidsmessig bruk av etterforskningsmetoden.

I Alonso-saken⁷⁰ var det foretatt agentvirksomhet som strakk seg til rett under to år. Saken omhandlet ulovlig innførsel av narkotika. Ett av spørsmålene som retten skulle ta stilling til

⁶⁸ Jf. U 1997 660 Ø. Dommen behandler spørsmålet om hvorvidt det skal oppnevnes en inngrepsadvokat i tillegg til en forsvarer, når det er tale om inngrep i meddelelshemmeligheten.

⁶⁹ Jf. rpl. § 754 c stk. 2 første komma

⁷⁰ Dommen er ikke offentlig tilgjengelig, men er grundig redegjort for i artikkelen til Lentz, L. W. (2019). *Politiagenter i et menneskerettslig perspektiv*. Juristen nr. 5

var hvor langt tidsmessig etterforskningen kunne strekke seg. I avgjørelsen kom retten frem til at den tidsmessige utstrekningen var innenfor det som måtte anses lovlig ved bruk av etterforskningsmetoden.

I utgangspunktet kan det tenkes at ettersom ønsket med agentvirksomhet er å effektivisere etterforskningen, vil den tidsmessige utstrekningen begrenses ved bruk av etterforskningsmetoden. Det fremgår av forarbeidene at «*Afhensyn til risikoen for at forøge lovovertrædelsens omfang eller grovhed, må en agentaktion almindeligvis afvikles på få dage*». ⁷¹ Dette innebærer således at det alminnelige utgangspunkt må være at agentvirksomhet ikke er ment å benyttes over lengre perioder. Vurderingen av tidsaspektet må dermed vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle, hvilket også underbygges av proporsjonalitetskravet om at etterforskningsmetoden ikke skal benyttes med mindre det er nødvendig. Lovgiver har på bakgrunn av at den tidsmessige utstrekningen må vurderes konkret i hver enkelt sak, bestemt at det ikke anses hensiktsmessig å utforme en bestemmelse vedrørende varigheten på bruken av agentvirksomhet. ⁷²

Resultatet i Alonso-saken vedrørende den tidsmessige utstrekningen er dermed trolig fremkommet som resultat av at det ble ansett som proporsjonalt at etterforskningsmetoden ble benyttet i nærmere to år i den aktuelle saken.

2.3 Ytterligere vilkår for bruk av sivile agenter

Fra lovendringen i 2003 ble det tillatt å benytte sivile agenter ved bruk av etterforskningsmetoden. Vilkårene for å benytte sivile agenter er imidlertid noe strengere enn vilkårene for bruk av politiet og ansatte i politiet med særlige etterforskningsmessige kvalifikasjoner. Før lovendring i 2024 kunne sivile agenter bare «*(...) yde bistand til at udføre eller fortsætte den lovovertrædelse, der efterforskes, når den bistand, der ydes, er yderst beskeden i forhold til lovovertrædelsen*». ⁷³ I tillegg måtte en agentansvarlig hos politiet godkjenne alt som den sivile agenten skulle utføre. ⁷⁴ Hvis den sivile agenten skulle utføre handlinger utover det avtalte, måtte dette forhåndsgodkjennes av den agentansvarlige for å

⁷¹ Bet. 1023/1984 s. 166

⁷² Ibid.

⁷³ Lovbekendtgørelse 2004-09-21 nr. 961 Retsplejeloven § 754b stk. 2

⁷⁴ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*

være lovlig.⁷⁵ Ved lovendringen i 2024 ble imidlertid bestemmelsen endret, slik at det ikke lenger foreligger begrensning for hvor mye bistand som kan ytes.⁷⁶ Politiet kan nå benytte seg av sivile personer på lik linje med agenter som er ansatt i politiet.

Bestemmelsen inntatt i rpl. § 754 b stk. 2 oppstiller imidlertid to vilkår for at politiet skal kunne benytte seg av sivile agenter. Det kan hverken foreligge et avhengighetsforhold til politiet eller foreligge andre omstendigheter, som kan medføre at oppdraget ikke utføres på en betryggende måte.⁷⁷ Hva dette nærmere innebærer vil det bli redegjort for i det følgende.

2.3.1 Avhengighetsforhold til politiet

Ordlyden i bestemmelsen inntatt i rpl. § 754 b stk. 2 lyder som følgende:

«Foranstaltningene må efter aftale med politiet udføres af civile personer, *der ikke på grund af afhængighedsforhold til politiet eller andre omstændigheder må befrygtes ikke at ville udføre opgaven på betryggende måde*, herunder hvis der er risiko for, at der vil blive handlet i strid med stk. 1»⁷⁸ (Min kursivering).

Som det følger av det ovenfor siterte er det ikke lov å benytte seg av sivile personer som har et avhengighetsforhold til politiet, som kan medføre at oppgaven ikke blir utført på en betryggende måte. En naturlig språklig forståelse av dette er at den sivile ikke kan ha et avhengighetsforhold til politiet, som medfører at rettsikkerheten til de involverte ikke ivaretas. Ordlyden i bestemmelsen åpner derfor for at personer som har et avhengighetsforhold til politiet kan benyttes som sivile agenter, så lenge dette ikke medfører at etterforskningen ikke utføres på en betryggende måte. Hva som ligger innenfor rammene av å være en betryggende måte å utføre agentvirksomheten ved bruk av sivile agenter med avhengighetsforhold til politiet, fremgår ikke av forarbeidene. En naturlig språklig forståelse av en «*betryggende måte*» er imidlertid at handlingene som utføres er sikre og forsvarlige.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ L 2024-06-11 nr. 665

⁷⁷ Rpl. § 754 b stk. 2

⁷⁸ Ibid.

Det fremgår av forarbeidene at det ofte vil være tale om personer som er en del av kriminelle miljøer, som benyttes som sivile agenter.⁷⁹ Dersom politiet benytter en sivil agent i et miljø hvor den sivile er kjent kriminell, vil det kunne tenkes at det fortere oppstår en troverdig forbindelse mellom agenten og den kriminelle. Hvorvidt dette medfører en fare for at etterforskningen ikke utføres på en betryggende måte beror på en konkret vurdering i hvert tilfelle.⁸⁰

Et eksempel på et avhengighetsforhold mellom en sivil og politiet kan være at det er tatt ut siktelse ovenfor den sivile. Ettersom lovgiver ikke har gått spesifikt inn på hva som vil være å anse som avhengighetsforhold som kan medføre at etterforskningen ikke blir utført på en betryggende måte vil det også måtte antas at det kan være tale om subjektive avhengighetsforhold. Et subjektivt avhengighetsforhold kan for eksempel være at man har behov for beskyttelse eller bistand av politiet. På en annen måte kan det også problematiseres de tilfeller hvor en sivil person har opptrådd som agent eller meddeler ved et eller flere tidligere tilfeller. Hvis personen dermed over lengre perioder har hjulpet politiet, vil det kunne opprettes et avhengighetsforhold mellom den sivile og politiet på bakgrunn av for eksempel farer som den sivile har eller kan bli utsatt for, samt eventuell utbetaling av dusør. Det fremgår imidlertid av forarbeidene at utbetaling av dusør til den sivile agenten ikke i seg selv medfører at det foreligger et avhengighetsforhold som kan medføre at etterforskningen ikke utføres på en betryggende måte.⁸¹

Når en utbetaling av dusør kan medføre at det foreligger et avhengighetsforhold som kan medføre at etterforskningen ikke utføres på en betryggende måte, er ikke nærmere problematisert i forarbeidene. Utbetaling av dusør kan medføre rettsikkerhetsproblematikk for rettsstaten, da det ikke foreligger nærmere retningslinjer for utbetalingene. Forarbeidene tar heller ikke stilling til hva som kan aksepteres i forhold til dusørens størrelsesorden, hvilket kan medføre vilkårlig behandling i de forskjellige politidistriktene. Dersom det aksepteres at dusøren kan være hovedinntektskilden til agenten, vil det være helt klart at det foreligger et avhengighetsforhold til politiet. Spørsmålet må uansett knytte seg til hvorvidt en eventuell utbetaling av dusør vil medføre at agentvirksomheten ikke kan utføres på en betryggende måte.

⁷⁹ LFF 2024-04-10 nr. 150 bemærkning til § 2 nr. 7

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

Norges Riksadvokat har i rundskriv nr. 2/2018 foretatt en vurdering av politiets adgang til å gi vederlag til politiets informanter og kilder. I vurderingen fremkommer det at det er alminnelig praksis i Norge å kunne gi vederlag til informanter og kilder.⁸² Videre fremgår det at ved å gi vederlag til informanter og kilder vil det foreligge rettssikkerhetsmessige betenkeligheter, idet motivasjonen bak engasjementet ikke kan konstateres.⁸³

Riksadvokaten har i rundskrivet nedfelt noen grunnvilkår, når det kommer til vederlag. Den norske reguleringen er her en kontrast fra det danske, ettersom det foreligger klare retningslinjer for når det kan utbetales vederlag for informasjon. Det fremgår av rundskrivet at:

«På grunn av de rettssikkerhetsmessige betenkeligheter som er knyttet til vederlag for informasjon, kan metoden bare benyttes når det fremstår som åpenbart at nødvendige opplysninger ikke kan fremskaffes på ordinær måte. I tillegg må bruken av metoden fremstå som forholdsmessig vurdert opp mot det samfunnsøkonomiske den aktuelle kriminaliteten representerer».⁸⁴

Riksadvokaten har også fastsatt retningslinjer for vurderingen av størrelsesorden på honoraret. Det har tidligere vært mulig å betale vederlag for å dekke tap og utgifter personen har blitt påført ved å hjelpe politiet. Det er imidlertid også lov å betale informanter og kilder opp til NOK 50.000 for informasjon. Denne adgangen skal imidlertid politiet være tilbakeholdne med å benytte.⁸⁵ En slik størrelsesorden kan medføre at opptreden som informant eller kilde kan være et levebrød for enkelte. Dersom honorar i en slik størrelsesorden kan benyttes når det gis dusør til en sivil agent, må det helt klart være et moment som taler for at det foreligger et avhengighetsforhold til politiet i Danmark. Det må derfor være naturlig at det foretas nøye avveininger og vurderinger om et vederlag i form av en dusør kan medføre at agentvirksomheten overskrider reglene i retsplejeloven, og hvorvidt dette i det hele tatt skal være tillatt.

⁸² Riksadvokaten. (2018). *Infiltrasjon og provokasjon som etterforskningsmetode – vederlag til politiets kilder*. (Nr. 2/2018). [Rundskriv]. <https://lovdata.no/pro/#document/RA/avgjorelse/ra-2018-2>

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

Landsforeningen af forsvarsadvokater har i høringssvar til lovendringen i 2024 kommentert deres bekymringer rundt bruken av sivile agenter, spesielt vedrørende graden av tillit til den sivile agenten. Det fremkommer blant annet at disse aktuelle sivile agentene vil være personer «(...) som domstolene som utgangspunkt ikke har tillid til, men som nu skal indgå som et vigtigt led i bevisførelsen i en straffesag». ⁸⁶ Uttalelsen begrunnes med at det ofte vil være etablerte kriminelle som benyttes i disse sakene for å lett fremskaffe et tillitsforhold mellom agenten og den eller de personene som etterforskes. I vurderingen av tilliten ovenfor den aktuelle sivile agenten vil det også måtte vurderes hvilket motiv som ligger bak ønsket om å bistå politiet i etterforskningen. Landsforeningen af forsvarsadvokater skriver da at det vil være spørsmål om:

«(...) den civile agent [er] drevet af spænding, fjendskab til mistænkte eller dennes gruppering, håb om at være på god fod med politiet? Der kan også være forhold omkring den civile agents personlighed, som kan have betydning. Der kan således indgå skjulte motiver og forhold hos den civile agent, hvilket kan påvirke det bevis, som ønskes indhentet ved anvendelsen af den civile agent». ⁸⁷

Det må anses klart at det vil være vanskelig å kartlegge motivasjonen til personer som er i et avhengighetsforhold til politiet. Eksemplene som opprampses av Landsforeningen kan gjerne kategoriseres som negativ motivasjon. Hvorvidt motivasjonen imidlertid er god er vanskelig å si når det mulig brukes en kriminell person til etterforskningen. Den aktuelle motivasjonen kan, normalt sett, heller ikke påvises innen etterforskningen avsluttes. Advokatrådet mener at det foreligger såpass rettssikkerhetsmessig risiko rundt bruken av sivile agenter og at benyttelsen av disse derfor må begrenses til en sekundær ordning. ⁸⁸

I den norske høyesterettsdommen inntatt i Rt. 2000 s. 1223 tok Høyesterett stilling til farene ved å benytte seg av en informant som er narkotikamisbruker. Høyesterett mente da at bruken av denne typen informanter vil stride med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Det vises i den forbindelse til dommens side 1231, hvor følgende uttales:

⁸⁶ L 150 Bilag 1 Høringssvar samlet, s. 80

<https://www.ft.dk/samling/20231/lovforslag/L150/bilag/1/2848719.pdf>

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid. s. 13

«Det eksisterer en åpenbar fare for at slike personer «ville gå for ivrigt og resultatsøgende til værks, og herved overskride de fastlagte grenser for dette særlige etterforskningsmiddels anvendelsesområde», slik Hans Gammeltoft-Hansen uttrykker det på side 72 i Strafferetspleje bind 2, Jurist- og økonomforbundets forlag, København».⁸⁹

Tanken som Gammeltoft-Hansen belyser, kan ses i sammenheng med et eventuelt avhengighetsforhold. Det at en person er en narkotikamisbruker og vet at den bare ved å leve denne livsstilen begår lovbrudd, vil det måtte være klart at personen kan kategoriseres for å være i et avhengighetsforhold ovenfor politiet. Dersom personen så får mandat til å opptre som en agent, vil det kunne være stor sannsynlighet for at personen går for resultatsøkende til verks. Dette begrunnes i at personer som er i en livskrise ofte tyr til drastiske valg for å kunne redde seg selv eller sitt omdømme.

2.3.2 Andre omstendigheter

Det følger også av rpl. § 754 b stk. 2 at det heller ikke kan foreligge «*andre omstendigheter*»⁹⁰ som kan medføre at oppgaven til den sivile agenten ikke utføres på en betryggende måte. I forarbeidene har lovgiver nevnt et eksempel på hva som kan anses for å være slike omstendigheter. Eksempelet dreier seg om fare ovenfor den sivile, slik at det i enkelte tilfeller ikke anses for alminnelig akseptert å benytte seg av en sivil agent.⁹¹ Det må på likhet med vilkåret om at det ikke kan foreligge et avhengighetsforhold som medfører at etterforskningen gjennomføres på en betryggende måte, foretas en konkret vurdering i hvert tilfelle. Denne vurderingen skal politiet foreta, samt fremlegge denne for retten.

Ved at politiet og retten må vurdere hvorvidt etterforskningen kan gjennomføres på en betryggende måte i den konkrete sak, vil rettsikkerheten til de involverte forsøkes ivaretatt. Problemet oppstår imidlertid i de tilfeller hvor faren oppstår underveis i etterforskningen. En sivil agent er ikke trent på å håndtere farlige situasjoner, til forskjell fra polititjenestemenn og politiansatte med særlige etterforskningsmessige kvalifikasjoner. Dette påpekte også

⁸⁹ Rt. 2000 s. 1223 på s. 1231, Sitatet knytter seg i utgangspunktet til spørsmål om provokasjonsforbudet, men kaster samtidig et lys på hvordan en narkotikamisbruker vil kunne begå et lovbrudd.

⁹⁰ Jf. rpl. § 754 b stk. 2

⁹¹ LFF 2024-04-10 nr. 150 bemærkning til § 2 nr. 7

Retspolitisk forening i høringssvaret til forslaget om lovendring i 2024. Foreningen mente at dersom det skulle innføres bruk av sivile agenter som ikke er ansatt i politiet vil det måtte foreligge lovbestemte beskyttelsestiltak i de tilfeller den sivile sin sikkerhet settes i fare.⁹²

Politiet og domstolen må også vurdere om det foreligger fare for at den sivile agenten opptrer utover sin arbeidsoppgave som for eksempel å selv begå annen alvorlig kriminalitet og for øvrig handle i strid med mandatet den har fått. Denne faren må blant annet kunne vurderes ut fra motivasjonen bak personens ønske om å hjelpe politiet. Dersom den sivile agenten opptrer ut over sine arbeidsoppgaver, vil det kunne medføre brudd på provokasjonsforbudet i retsplejelovens § 754 b stk. 1.⁹³ Hvis det viser seg å foreligge muligheter for overskridelse av reglene for bruk av agentvirksomhet, skal politiet ikke benytte seg av den sivile agenten.

Kapittel 3 - Grensen for bruk av agentvirksomhet

Når det kommer til grensen for bruk av agentvirksomhet, foreligger det en øvre og nedre grense. Ettersom etterforskningsmetoden kan forbindes med stor fare og kun skal benyttes når den vil være av avgjørende betydning, vil grensene sette føringer på hvilke tilfeller som anses å falle inn under lovlig agentvirksomhet. Dette for at rettsikkerheten ivaretas på best mulig måte. Provokasjonsforbudet fungerer som en øvre grense for bruken av agentvirksomhet, i motsetning til etterforskningsmetodene lokkeduevirksomhet, infiltrasjon, kontrollerte leveranser og bruken av meddelere som fungerer som den nedre grense. Den nedre grense knytter seg til etterforskningsmetoder som har likheter med agentvirksomhet, men som faller utenfor agentbegrepet, da de objektivt sett ikke faller inn under straffelovens § 23 om medvirkning.

Rpl. § 754 e regulerer agentvirksomhet i saker knyttet til landsforræderi og trusler mot staten. Fra bestemmelsen fremgår det at reglene nedfelt i rpl. § 754 a-d ikke kommer til anvendelse ved politiets bruk av agentvirksomhet ved etterforskningen av denne typen saker.⁹⁴ Dette vil det imidlertid ikke bli nærmere redegjort for.

⁹² L 150 Bilag 1 Høringssvar samlet, s. 87

⁹³ Se rpl. § 754 b stk. 2

⁹⁴ Se rpl. § 754 e som henviser til straffelovens kapittel 12 og §§ 111-115 og 118

3.1 Provokasjonsforbudet

Nedfelt i rpl. § 754 b stk. 1 reguleres provokasjonsforbudet. Forbudet innebærer en begrensning i agentens handlefrihet, som medfører at agenten ikke kan forøke lovovertrædelsens grovhet eller omfang.⁹⁵ Fra bestemmelsen hitsettes følgende:

«De foranstaltninger, som er nævnt i § 754 a, må ikke bevirke en forøgelse af lovovertrædelsens omfang eller grovhed».⁹⁶

En naturlig språklig forståelse av ordlyden i det overnevnte er at dersom det eksempelvis etterforskes import av 10 kilo hasj, vil det at en agent påvirker den som etterforskes til å heller importere 100 kilo kokain være i strid med loven. Dette ettersom det innebærer en økning i lovovertrædelsens grovhet og omfang, som videre medfører høyere strafferamme. Forarbeidene til retsplejeloven underbygger også dette.⁹⁷ En beskjeden endring av lovovertrædelsens karakter vil dermed som utgangspunkt ikke medføre brudd på provokasjonsforbudet.⁹⁸ Dette vil det imidlertid tenkes at kun gjelder i den grad strafferammen på lovbruddet ikke endres.

Domstolene i Danmark har ved flere anledninger måtte ta stilling til hvorvidt agentvirksomhet som har blitt utøvd har vært i strid med provokasjonsforbudet i rpl. § 754 b stk. 1. Når tiltalte påberoper seg brudd på provokasjonsforbudet, har anklagemyndigheten bevisbyrden for å eventuelt avkrefte disse påstandene.⁹⁹

I en nyere avgjørelse fra 2023 kom Landsretten i motsetning til Byretten frem til at det ikke forelå brudd på provokasjonsforbudet.¹⁰⁰ Saken gjaldt kjøp og salg av våpen, hvor en politiagent opptrådte som kjøper av våpnene som tiltalte hadde skaffet. Spørsmålet i saken var om det forelå brudd på provokasjonsforbudet. Byretten mente at siden politiagenten hadde spurt om overlevering av våpnene i det offentlige rom i stedet for på gjerningsmannens privatadresse, medførte dette at det forelå en grovere lovovertrædelse. Byretten kom dermed

⁹⁵ Jf. rpl. § 754 b stk. 1

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ bet. 1023/1984 s. 165

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid. s. 194

¹⁰⁰ Tfk2023.449

frem til at det forhold at lovovertrædelsen skjedde i det offentlige rom, ikke kunne benyttes i straffutmålingen og at det dermed ble lagt til grunn at lovovertrædelsen ikke skjedde i det offentlige rom. Landsretten kom på den andre side etter en samlet vurdering frem til at det ikke hadde forekommet en handel i strid med provokasjonsforbudet. Som resultat fastsatte Landsretten en straffeskjerpende avgjørelse.

Også i U 2012.2225 Ø tok domstolen stilling til om det forelå brudd på provokasjonsforbudet. En kriminalassistent hadde opptrådd som agent og utgitt seg for å være mor under samtale med tiltalte om å begå seksuelle handlinger ovenfor sitt mindreårige barn. Byretten mente at det ikke forelå brudd på provokasjonsforbudet da tiltalte hadde initiert samtalene, på samme måte som det var tiltalte som dreide samtalen inn på mor sin ni år gamle datter. Ikke under noen omstendighet hadde kriminalassistenten utartet samtalen utover det nivået som tiltalte selv hadde initiert.¹⁰¹ Domstolen kunne dermed ikke konstatere at den kriminelle handlingens grovhet eller omfang hadde blitt forøket på bakgrunn av agentens opptreden. Følgelig ble ikke handlingen ansett for å være i strid med provokasjonsforbudet.

Det fremgår imidlertid av forarbeidene at det ikke er noe i veien for at agenten fremprovoserer en lovovertrædelse som er i forsøksstadiet til fullbyrdelse.¹⁰² Hvorvidt det foreligger et forsøksstadium ved agentvirksomhet ovenfor en eller flere kriminelle i organisert kriminalitet, vil kunne være vanskelig å kartlegge. I organiserte kriminelle miljøer er det ofte flere lovbrudd som begås, herunder for eksempel salg av narkotika¹⁰³, grov vold¹⁰⁴ og hvitvasking¹⁰⁵.

I forarbeidene til rettsplejeloven fremkommer det at det også vil være brudd på provokasjonsforbudet dersom det blir foretatt en endring av personkrets av gjerningsmenn på bakgrunn av agentens medvirkning.¹⁰⁶ Det må anses klart at dersom etterforskningen uten grunn utvides til å omfatte en annen person eller -krets, vil en kriminell handlingens grovhet og eller omfang forøkes ovenfor disse og være i strid med provokasjonsforbudet.

¹⁰¹ Se U 2012.2225 Ø hvor domstolen foretar en grundig gjennomgang av reglene for agentvirksomhet

¹⁰² Bet. 1023/1984 s. 165

¹⁰³ Se straffelovens § 191

¹⁰⁴ Se straffelovens § 246

¹⁰⁵ Se straffelovens § 290 a stk. 2

¹⁰⁶ Bet. 1023/1984 s. 165

Som redegjort for åpner dansk rett for at både politiet og den kriminelle kan initiere den kriminelle handlingen. Dette krever imidlertid at de materielle vilkårene i rpl. § 754 a stk. 1 er oppfylt. Det kan dermed ikke foreligge tilfeller der politiet provoserer en person til å begå en kriminell handling som det ikke foreligger begrunnet mistanke om at er i ferd med å bli begått eller som forsøkes begått. Ordlyden i reguleringen har imidlertid ingen skranker når det kommer til hvorvidt agenten kan fremprovosere en kriminell handling, dersom de materielle vilkårene er oppfylt. Det som medfører brudd på provokasjonsforbudet etter rpl. § 754 b stk. 1 er at agenten har forøkt den kriminelle handlingens grovhet eller omfang. Hvorvidt dette har skjedd, må bero på en vurdering av initiativet.

3.1.1 Virkningen av overskridelse av provokasjonsforbudet - agenten

Når det er tale om bruk av sivile agenter, vil overskridelse av provokasjonsforbudet kunne medføre straffeforfølgning av agenten.¹⁰⁷ Ettersom at adgangen til å benytte seg av sivile agenter som ikke er ansatt i politiet nylig ble vedtatt, foreligger det ikke rettspraksis hvor den sivile agenten har fått en straffereaksjon grunnet overskridelse av provokasjonsforbudet. En overskridelse kan imidlertid blant annet medføre at den sivile blir tiltalt for medvirkning etter straffelovens § 23, da handlingene den utfører objektivt sett faller inn under bestemmelsen.

I utgangspunktet vil også politiagenter kunne straffes for overtredelse av provokasjonsforbudet. Det foreligger imidlertid heller ikke rettspraksis hvor dette har vært tilfelle, eller har blitt problematisert. Justitsministeriets strafferetsplejeudvalg uttaler i forarbeidene at:

«For agenten og de implicerede politifolk vil der almindeligvis ikke kunne blive tale om strafansvar, allerede fordi der ikke foreligger den fornødne »materielle typicitet«, jfr. foran side 169. Der vil kun *i ganske exceptionelle tilfælde* kunne blive tale om strafansvar i form af et medvirkensansvar efter straffelovens § 23».¹⁰⁸ (Min kursivering).

¹⁰⁷ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*, punkt 2.2.4

¹⁰⁸ Bet. 1023/1984 s. 194

Justitsministeriets strafferetsplejeudvalg sin uttalelse om at det kun vil kunne bli tale om straffeansvar «*i ganske exceptionelle tilfælde*» underbygger at det er en tydelig forskjell på rettsstillingen til sivile agenter og politiagenter. Politiagenter har en langt sterkere beskyttelse i rettssystemet enn sivile, ofte kriminelle, agenter. Hva som anses for å være eksepsjonelle tilfeller er ikke omtalt. Det kan imidlertid tenkes at eksepsjonelle tilfeller vil for eksempel være de tilfeller hvor politiagenten opptrer klart klanderverdig og ut over sine arbeidsoppgaver i grenseland til korrupsjon. I forarbeidene er det videre forutsatt at brudd på provokasjonsforbudet vil kunne være grunnlag for selvstendig tiltale mot politi i henhold til straffelovens kapittel 16 om «*Forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv mv*»¹⁰⁹.¹¹⁰

Når etterforskningsmetoden innebærer at man utfører handlinger som i utgangspunktet faller inn under straffelovens § 23, vil det kunne være tilfeller hvor det vil være vanskelig å vurdere hvorvidt handlingen som utføres kan kategoriseres som brudd på provokasjonsforbudet eller ikke. Selv om det skal foreligge nøye vurderte regler og retningslinjer ved anvendelse av en sivil agent vil det helt klart være større sannsynlighet for at en person uten egnet utdannelse overskrider provokasjonsforbudet.

I tillegg til at en sivil agent kan tiltales for medvirkning, åpnes det for at det kan tas ut særskilt tiltale.¹¹¹ Med særskilt tiltale menes at det tas ut en egen tiltale ovenfor den sivile agenten, selv om handlingen den utførte ble gjort under agering som sivil agent.

3.1.2 Virkningen av overskridelse av provokasjonsforbudet – den kriminelle

Når det kommer til virkningen av overskridelse av provokasjonsforbudet ovenfor den kriminelle utelukker ikke forarbeidene til loven at en overskridelse av provokasjonsforbudet vil kunne medføre at det idømmes frifinnelse.¹¹² En vurdering av om det skal dømmes til frifinnelse beror på «*(...) en vurdering af sagen, herunder arten og karakteren af overskridelsen af provokationsforbuddet (...)*».¹¹³ Justitsministeriets strafferetsplejeudvalg mener imidlertid at det vil være naturligt å nedsette straffen dersom det konstateres brudd på

¹⁰⁹ Straffelovens kapittel 16

¹¹⁰ bet. 1023/1984 s. 194

¹¹¹ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*, under punkt 2.2.4

¹¹² Bet. 1023/1984 s. 193

¹¹³ Ibid.

provokasjonsforbudet, men utelukker uansett ikke frifinnelse som resultat av brudd på forbudet.¹¹⁴ Dette må også anses for å være gjeldende i de saker hvor det er brukt sivile agenter.

Domstolens adgang til å nedsette straffeutmålingen følger av straffelovens § 82. Bestemmelsen oppramser flere forskjellige omstendigheter som kan medføre at straffeutmålingen skal nedsettes. Listen er imidlertid ikke uttømmende.¹¹⁵ Dette innebærer således at dersom tiltalte mener at hen er utsatt for ulovlig agentvirksomhet, vil hen ha bevisbyrden for dette.¹¹⁶

Høyesterett foretok i dommen U 2014.1080 H en vurdering av hvorvidt straffeutmålingen ovenfor den kriminelle måtte nedsettes, hvis provokasjonsforbudet var overtrådt. Det fremgår blant annet fra dommen at:

«Det fremgår af Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984, side 193-194, at overskridelse af provokationsforbuddet ikke skal fritage gerningsmanden for ansvar, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, men at der eventuelt kan tages hensyn hertil ved strafudmålingen».¹¹⁷

Dommen omhandlet transport av et AK 47-automatvåpen og rakettutstyr fra Sverige til Danmark. Tiltalte overleverte dette til en tredjeperson som viste seg å være en dansk politiagent. Ett av spørsmålene i saken var hvorvidt det forelå en overskridelse av provokasjonsforbudet, ettersom en amerikansk politiagent hadde fått en person til å anmode tiltalte om å transportere våpenet og utstyret. Høyesterett kom imidlertid frem til at det ikke forelå brudd på provokasjonsforbudet, da agentvirksomheten ikke hadde økt lovovertredsens grovhet eller omfang.

Rettspraksis viser at det er svært sjeldent at en person har blitt frifunnet som følge av brudd på provokasjonsforbudet. I høyesterettsdommen U 2002.340 H tok Høyesterett stilling til konsekvensen av brudd på provokasjonsforbudet. I denne saken ble det vist til at det ikke

¹¹⁴ Ibid. s. 194

¹¹⁵ LFF 2024-02-28 nr. 115 til § 2 til nr. 1

¹¹⁶ Bet. 1023/1984 s. 194

¹¹⁷ U.2014.1080 H

kunne konstateres hvorvidt agentens opptreden medførte en forøkelse av den kriminelle handlingens grovhet, slik at straffefastsettelsen måtte nedsettes.

Brudd på provokasjonsforbudet kan også få innvirkning på bevisførselen. I overnevnte dom tok ikke domstolen stilling til hvorvidt det som resultat av brudd på provokasjonsforbudet skulle foretas en bevisutelukkelse. EMD har imidlertid en restriktiv praksis når det kommer til provokasjonsforbudet, hvor konsekvensen av brudd på provokasjonsforbudet er bevisutelukkelse da bevisene anses for å være ulovlig tilveiebrakte.¹¹⁸ Dette innebærer således at bevisene som er innhentet i sammenheng med brudd på provokasjonsforbudet ikke kan fremlegges som bevis i domstolen, i følge EMD.

Reglene om ulovlig tilveiebrakte beviser er ikke lovfestet i dansk rett. Reglene er utformet gjennom rettspraksis, hvilket danner grunnlaget for vurderingen av når disse bevisene kan benyttes. Det må være en grunnleggende rettsgrunnsetting at dersom beviser er innhentet på en ulovlig måte, vil de som utgangspunkt ikke kunne benyttes i en rettsak. Utgangspunktet vil være at dersom domstolen aksepterer bruk av ulovlig tilveiebrakte beviser under rettssaken, vil dette kunne medføre vilkårlighet i domstolen. En vilkårlig domstolsbehandling vil dermed kunne stride mot prinsippet om borgerens rett til forutberegnelighet. Avgjørelsen på om bevisene likevel kan benyttes må foretas på bakgrunn av en helhetlig vurdering, med blant annet vekt på under hvilke forutsetninger disse er tilveiebrakt.¹¹⁹ Dette begrunnes også i det materielle sannhetsprinsipp som innebærer et vern mot domfellelse av en uskyldig, men en sikkerhetsventil for å sikre den skyldige dømt.¹²⁰

Politiet kan som tidligere nevnt iverksette etterforskningsmetoden dersom vilkårene inntatt i rpl. § 754 a stk. 1 er oppfylt. Bestemmelsen åpner for at politiet kan oppmuntre noen til å begå en lovovertrjedelse. Provokasjonsforbudet hindrer kun politiet i å øke lovovertrjedelsens grovhet og omfang. Rettspraksis og forarbeider viser dermed at den naturlige konsekvensen av brudd på provokasjonsforbudet vil være straffenedsettelse for den tiltalte.¹²¹

¹¹⁸ Se blant annet EMD, *Ramanauskas mot Litauen*, sak nr. 74420/01, dom av 5. februar 2008, premiss 60

¹¹⁹ Se blant annet EMD, *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99, premiss 42

¹²⁰ Røn, 2023, s. 29

¹²¹ Se blant annet U 2002.340 H og bet. 1023/1984 s. 194

3.2 Lokkedue, infiltrasjon, kontrollert leveranse og meddelere

I grensen av hva som er å anse som agentvirksomhet er det fire andre etterforskningsmetoder. Disse etterforskningsmetodene er lokkedue, infiltrasjon, kontrollert leveranse og bruken av meddelere. Etterforskningsmetodene blir gjerne kalt for den «nedre grense» for bruken av agentvirksomhet, men de faller ikke innenfor begrepet agentvirksomhet. Det klare hovedskillet er at handlingene som foretas ved bruk av disse etterforskningsmetodene er at de faller utenfor straffelovens § 23 om medvirkning. Spesielt med etterforskningsmetodene som faller inn under den «nedre grense» er at de som oftest utføres ved hjelp av sivile personer.

Bruken av *lokkedue* er ikke lovregulert. Gjeldende regler for bruk av etterforskningsmetoden er dermed basert på rettspraksis. Dersom politiet legger ut en fristelse, vil dette falle inn under etterforskningsmetoden «lokkedue». Til eksempel kan det være at politiet har blitt kjent med at en sykepleier stjeler pasienter sin morfin på sykehuset. Dersom politiet da legger frem en «uregistrert» dose med morfin som en fristelse for sykepleieren, slik at vedkommende kan ta den, vil det være tale om en «lokkedue»-situasjon.

I dommen inntatt i U 2012.2225 Ø var ett av spørsmålene i saken hvilken form for etterforskningsmetode som var benyttet.¹²² Østre landsrett kom i retten frem til at politiet hadde benyttet seg av agentvirksomhet, da politiet utga seg for å være mor til fornærmede som latet som at moren ville delta i den tiltales kriminelle handlinger ovenfor mor sin datter. Politiet sin opptreden var dermed å anse som medvirkning. Det var således ikke tale om en fremsatt fristelse, og at mor var offer for en forbrytelse.¹²³

Den ene grensen for bruk av agentvirksomhet er dermed de tilfellene hvor det fremsettes fristelser og en person underlagt politiet påtar seg en offerrolle. I disse tilfellene vil ikke handlingene falle inn under medvirkningsbestemmelsen i straffelovens § 23, slik at handlingene ikke omfattes av agentvirksomhet. Det vil da være tale om bruk av «lokkedue».

Når det kommer til *infiltrasjon*, er det tale om at en person søker kontakt i et kriminelt miljø på bakgrunn av en avtale med politiet.¹²⁴ Personen infiltrerer det kriminelle miljøet for å

¹²² U.2012.2225 Ø omhandler overtredelse av strl. § 222 stk. 2 jf. delvis strl. § 224

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*, under punkt 4.2.1

observere.¹²⁵ Heller ikke denne formen for etterforskning er lovregulert. Hensikten med etterforskningsmetoden er å finne ut hvem som står bak den kriminelle handlingen.¹²⁶ Denne formen for etterforskning kan forveksles med agentvirksomhet, da det er tale om samhandling i et kriminelt miljø. Forskjellen på infiltrasjon og agentvirksomhet er at det ikke foreligger medvirkning til den kriminelle handlingen som etterforskes. Det er imidlertid ikke utelukket at infiltrator kan delta i beskjeden kriminalitet som ikke er under etterforskning, for å opprette tillit i det kriminelle miljøet som blir infiltrert.¹²⁷ Bruken av infiltrator er i likhet med agentvirksomhet, ikke begrenset til å bare kunne utføres av politiet.

En annen etterforskningsmetode som setter den «nedre grense» for bruk av agentvirksomhet, er bruken av *meddelere*. I likhet med de øvrige etterforskningsmetodene er heller ikke bruken av meddelere lovfestet. En meddeler er en sivil person som blir benyttet til å innhente informasjon om kriminelle miljøer og kriminelle handlinger.¹²⁸ Hvordan denne informasjonen tilegnes av den sivile foreligger det ikke krav til.¹²⁹ For at politiet skal kunne benytte seg av en meddeler, kreves det at meddeleren godkjennes av en meddeleransvarlig.¹³⁰ En kan se flere tilfeller fra 90-tallet hvor politiet har benyttet seg av en meddeler, hvor meddelerens opptreden egentlig falt inn under retsplejelovens regler om agentvirksomhet.¹³¹

Meddelere, infiltrasjon og agentvirksomhet ved bruk av sivile personer er nok de metodene som i dagligtalen ofte forveksles. Man kan også legge merke at EMD tidvis behandler bruken av etterforskningsmetoder som involverer informanter (les: meddelere) og agenter likt. Forskjellen beror på om meddeleren har initiert for eksempel salg av narkotika, eller om den bare har blitt tilbudt å kjøpe narkotika. Fra forarbeidene til retsplejeloven fremgår det imidlertid at:

«Normalt vil en civil agent være en person, der tillige fungerer som meddeler for politiet. Der kan f.eks. ske det, at en meddeler fortæller politiet om planlagte

¹²⁵ Røn, 2023, s. 462

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ bet. 1023/1984 s. 160

¹²⁸ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*, under punkt 4.1

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid. under punkt 2.1.2

¹³¹ Se for eksempel U 1997.1273 Ø og U 1997.343 Ø

kriminelle handlinger, hvor den pågældende selv har en rolle at spille og derfor har mulighed for at agere civil agent». ¹³²

Dersom den ansvarlige hos politiet dermed godkjenner at meddeleren kan opptre videre som agent, vil reglene for personens opptreden endres. I motsetning til agentvirksomhet skal meddeleren bli informert om at eventuell kriminalitet som meddeleren har begått eller begår «*vil blive påtalt på samme måde som andres tilsvarende kriminalitet*». ¹³³ Når det blir benyttet agentvirksomhet vil medvirkningen til kriminelle handlinger som utgangspunkt ikke kunne medføre straff ovenfor agenten. Dette vil imidlertid, som tidligere redegjort for, bero på en vurdering av hvorvidt personen har gått klart ut over sine arbeidsoppgaver.

Den siste nedre grense for agentvirksomhet er, i motsetning til de andre etterforskningsmetodene nevnt i dette kapittelet lovfestet. I henhold til retsplejelovens § 754 a stk. 2, som regulerer agentvirksomhet, omfattes ikke:

«Foranstaltninger, der træffes med henblik på at tilskynde nogen til at udføre eller fortsætte en lovovertrædelse, (...), hvis politiet ikke herved påvirker væsentlige omstændigheder ved lovovertrædelsen (...)». ¹³⁴

Bestemmelsen relaterer seg til *kontrollerte leveranser*. Denne etterforskningsmetoden blir spesielt brukt i narkotikasaker, hvor politiet unnlater å gripe inn. ¹³⁵ Formålet med bestemmelsen er å «*sikre, at politiet - via kureren - kan foretage visse mindre indgreb i det forud tilrettelagte kriminelle arrangement, uden at der herved bliver tale om agentvirksomhed*». ¹³⁶ Dette var tilfellet i høyesterettsdommen inntatt i U.1997.82 H. Dommen omhandler forsøk på innsugling av heroin m.m. Høyesterett kom frem til at det ikke var tale om agentvirksomhet i foreliggende sak, da smuglingen av heroin allerede var bestemt innen politiet tok del i leveransen og leveransen skjedde på initiativ av de dømte. ¹³⁷

¹³² LFF 2024-04-10 nr. 150 under punkt 3.5.1.1

¹³³ Rigsadvokatmeddelelsen (2022), *Meddelere og civile agenter*, under punkt 2.1.4

¹³⁴ Jf. rpl. § 754 a stk. 2

¹³⁵ bet. 1023/1984 s. 127

¹³⁶ LFF 2003-04-23 nr. 218 bemærkninger til § 2, nr. 12 (retsplejelovens § 754 a)

¹³⁷ U.1997.82 H

Etterforskningsmetodene omhandlet ovenfor ligger i gråsonen til agentvirksomhet. Disse etterforskningsmetodene åpner imidlertid ikke for at personen som utfører etterforskningsmetoden medvirker til den kriminelle handlingen. De lovbrudd som blir begått av personen som utfører etterforskningsmetodene, vil personen også kunne bli dømt for. Å kunne tiltales for medvirkning er imidlertid lempeligere i saker hvor det er benyttet agenter som aktivt deltar i det kriminelle hendelsesforløpet, da etterforskningsmetoden nettopp knytter seg til at agenten medvirker til den kriminelle handlingen som etterforskes. Dette for å opprette tillit hos den kriminelle, med formål om å avsløre alvorlig kriminalitet.

Kapittel 4 – Individets rettsikkerhet

For å belyse hvilke rammer Danmark må forholde seg til når de benytter seg av agentvirksomhet, må man ta stilling til Danmarks folkerettslige forpliktelse. Danmark er gjennom den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMRK) pålagt å følge reglene nedfelt i menneskerettighetskonvensjonen. Konvensjonen er utarbeidet av FN-konvensjonen, og tar sikte på å ivareta individets rettsikkerhet.¹³⁸ I henhold til artikkel 1 skal alle medlemsland sikre at enhver har de rettigheter og friheter som fremgår av konvensjonens avsnitt 1.¹³⁹ Fra bestemmelsen fremgår det at det er «*De høje kontraherende parter*»¹⁴⁰ som skal sikre ivaretagelse av menneskerettighetene. Dette innebærer at det er medlemslandene som er pliktsubjekter, hvor statene kan bli ansvarlige for brudd på konvensjonen.¹⁴¹ Betydningen av at medlemslandene er pliktsubjekter er at ethvert offentlig organ i staten kan stilles ansvarlig for krenkelse av menneskerettighetene.¹⁴² Til eksempel vil politiets krenkelse av menneskerettighetene medføre at medlemslandet kan dømmes i EMD, da politiet er et offentlig organ som er underlagt staten.

I henhold til konvensjonens artikkel 34 kan enhver person som mener at medlemslandet har krenket menneskerettighetskonvensjonen, klage til den Europeiske Menneskerettsdomstol (EMD).¹⁴³ Ordlyden om «*enhver person*» er også innført i konvensjonens artikkel 1, som taler for at både juridiske og private personer omfattes. Dette underbygges også av juridisk

¹³⁸ Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK)

¹³⁹ Ibid. art. 1

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Kjølbrot, 2023, s. 35

¹⁴² Ibid. jf. EMD, *Wille mot Liechtenstein*, sak nr. 28396/95, dom av 28. Oktober 1999 premiss 46

¹⁴³ EMRK art. 34

litteratur, hvor Kjølbro har samme oppfatning.¹⁴⁴ Det åpnes også for at medlemsland kan klage inn andre medlemsland i medhold av EMRK artikkel 33.

I følge EMRK artikkel 19 skal domstolen «(...) sikre opfyldelsen af de forpligtelser, de høje kontraherende parter har påtaget sig ved denne konvention og de dertil knyttede protokoller, (...)».¹⁴⁵ Domstolen skal som utgangspunkt ikke «(...) deal with errors of fact or of law allegedly committed by a national court unless and in so far as they may have infringed rights and freedoms protected by the Convention».¹⁴⁶ Rettsvirkningen av en avgjørelse i EMD innebærer etter EMRK art. 46 stk. 1 at «De høje kontraherende parter forpligter sig til at rette sig efter domstolens endelige dom i enhver sag, som de er part i».¹⁴⁷

Bestemmelsen fastslår at dersom EMD avsier dom, vil medlemslandet være bundet av avgjørelsen. Ettersom at avgjørelsene vil bero på tolkninger av konvensjonens bestemmelser som partene påberoper seg, vil avgjørelsene også være relevante for de andre medlemslandene. Når EMD er tolkningsorganet til EMRK, vil EMD sine uttalelser ha betydning for hvordan bestemmelsene i konvensjonen skal forstås og praktiseres. Avgjørelsene fra domstolen vil på denne måten ha høy rettskildemessig vekt, når det kommer til tolkningen av konvensjonen og vil på denne måten være førende for hvordan Danmark må forholde seg til konvensjonen ved for eksempel bruk av agentvirksomhet.

Når EMD vurderer hvorvidt det foreligger brudd på menneskerettighetskonvensjonen, tas det utgangspunkt i nasjonal lovgivning. Dersom lovgivningen og gjennomføringen av denne strider med hva som er å anse som en rettferdig rettergang i henhold til EMRK artikkel 6, vil medlemslandet kunne dømmes. Dette fordi EMRK er lex superior, hvilket innebærer at konvensjonen går foran annen lovgivning ved motstrid.¹⁴⁸

I saker omhandlende agentvirksomhet lever ofte staten på kanten av hva som kan aksepteres i henhold til menneskerettighetene. Etterforskningsmetoden er som nevnt et etterforskningsmiddel som i utgangspunktet bryter med politiets etiske retningslinjer, da

¹⁴⁴ Kjølbro, 2023, s. 103

¹⁴⁵ EMRK art. 19 første komma

¹⁴⁶ EMD, *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99, dom av 5. November 2002 premiss 42

¹⁴⁷ EMRK art. 46 stk. 1

¹⁴⁸ Se EMD, *Dumitru Popescu mot Romania (nr. 2)*, sak nr. 71525/01, dom av 26. April 2007 premiss 103 jf. Kjølbro, 2023, s. 47

politiet skal bekjempe kriminalitet og ikke delta i denne. Hovedproblemet er at etterforskningsmetoden er i stand til å svekke rettsikkerheten til de involverte og derav deres rett til en rettferdig rettergang.

For denne avhandlingen er det spesielt EMRK art. 6 som gjør seg gjeldende. Bestemmelsen omhandler «Right to a fair trial», som blir benyttet i de tilfeller hvor bevis som er innhentet under agentaksjonen benyttes som bevis mot den kriminelle.¹⁴⁹ EMD behandler derfor også ofte bestemmelsen i saker hvor den kriminelle ofte, ubevisst selvinkriminerer seg selv. Dette vil spesielt være aktuelt i saker hvor det er benyttet sivile agenter.

I tidligere avgjørelser fra EMD fremgår det at flere også har påberopt seg brudd på artikkel 8 om «*Right to respect for private and family life*», i saker hvor det er blitt benyttet agentvirksomhet. Dette som følge av at agentene som tilleggsetterforskningsmiddel benytter seg av et skjult tvangsmiddel, hvor det foretas et inngrep i privatlivets fred. Skjulte tvangsmidler vil kunne være at politiet for eksempel benytter seg av avlytting, overvåkning m.m. under etterforskningen. Bestemmelsen er imidlertid mest relevant i de saker hvor det ikke er tatt ut tiltale mot den kriminelle, på et tidspunkt hvor artikkel 6 ikke gjør seg gjeldende.¹⁵⁰ Dette ettersom EMD har ansett det som unødvendig å vurdere artikkel 8 eksplisitt i saker hvor det også er påberopt brudd på artikkel 6.¹⁵¹ Dersom det konstateres brudd på artikkel 8 vil spørsmålet om ulovlig tilveiebrakte beviser igjen kunne problematiseres, selv om det ikke foreligger en avgjørelse eller en dom.

4.1 Artikkel 6 – Right to a fair trial

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonens artikkel 6 er av EMD fordelt på to forskjellige anvendelsesområder, slik at bestemmelsen kommer til anvendelse i både sivile saker og straffesaker. Dette kommer også til uttrykk gjennom den danske inkorporeringen av loven. I motsetning til den engelske lovteksten har Danmark valgt å oppstille to forskjellige tilfeller av når EMRK artikkel 6 kommer til anvendelse, slik at lovteksten eksplisitt skiller bestemmelsens anvendelse i sivile saker og straffesaker.

¹⁴⁹ Lentz, L. W. (2021) under punkt 5.3

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid. jf. EMD, *Teixeira de Castro mot Portugal*, sak nr. 25829/94, dom av 9. Juni 1998 premiss 42 og 43

Ordlyden om retten til en «rettferdig» rettergang må anses for å favne vidt. En rettergang har flere aspekter ved seg. For eksempel vil en rettferdig rettergang inkludere at man har rett til kontradiksjon, rett til en forsvarer, rett til å forholde seg taus og rett til en habil dommer. EMD vil derfor kunne vurdere et vidt omfang av problemstillinger, når det påberopes brudd på EMRK artikkel 6. Fra EMRK artikkel 6 stk. 1 første punktum fremgår følgende:

«Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, *når der skal træffes afgørelse enten i en strid om hans borgerlige rettigheder og forpligtelser eller angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse*»¹⁵² (Min kursivering).

Det første vilkåret som artikkel 6 oppstiller er at det skal treffes en avgjørelse. Dette innebærer at artikkel 6 kun kommer til anvendelse i de saker hvor det skal avsies dom. Dette kan også forstås ved overskriften på artikkelen «fair trial», altså rettferdig rettssak. Videre kreves det at det er tale om en anklage for en forbrytelse eller en avgjørelse i strid med hans borgerlige rettigheter.

Fra bestemmelsens stk. 2 og 3 fremgår det flere eksempler på hva som kan medføre en urettferdig rettergang, spesielt i straffesaker. Artikkel 6 stk. 2 gir uttrykk for det som kalles uskyldspresumsjonen. Det fremgår av bestemmelsen at enhver anses for å være uskyldig inntil han i medhold av lov er bevist skyldig.¹⁵³ Videre blir det i artikkelens stk. 3 spesifisert forskjellige rettigheter som den anklagde har. Blant annet blir det vist til at den anklagde har rett på tid og mulighet for å forberede sitt forsvar.¹⁵⁴

Ettersom at artikkelens stk. 1 viser til at enhver har rett på en rettferdig rettergang, vil artikkelens stk. 2 og 3 ikke anses for å være en uttømmende liste av hva som kan medføre brudd på EMRK artikkel 6. Det er som tidligere belyst, flere problematiske situasjoner som kan knyttes opp mot EMRK artikkel 6. I gjentakende EMD-avgjørelser blir provokasjonsforbudet problematisert, ulovlig tilveiebrakte bevis og selvinkrimineringsforbudet.

¹⁵² EMRK artikkel 6 stk. 1 første punktum

¹⁵³ EMRK art. 6 stk. 2

¹⁵⁴ EMRK art. 6 stk. 3 litra b

Det følger av sikker praksis at EMRK artikkel 6 stk. 1 implisitt gir uttrykk for selvinkrimineringsforbudet.¹⁵⁵ Forbudet innebærer en rett for enhver til å ikke inkriminere seg selv, ved å for eksempel fortelle politiet om straffbare forhold som en har begått. I saker hvor det brukes undercover-agenter vil informasjonen som fremkommer fra de antatt kriminelle gjerne ligge tett opp mot brudd på selvinkrimineringsforbudet. EMD har imidlertid poengtert at vurderingen av om det foreligger brudd på artikkel 6 beror på en samlet vurdering.¹⁵⁶

I danske straffesaker innebærer regelen i artikkel 6 for eksempel at det ikke er benyttet ulovlige etterforskningsmetoder og generelt sett at det dømmes i medhold av dansk lovgivning og menneskerettighetskonvensjonen for øvrig. I motsetning til dansk rett, vurderer ikke EMD hvorvidt vilkårene for å benytte seg av etterforskningsmetoden er oppfylt. Dette er fordi domstolen ikke er en fjerde-rettsinstans, som har til oppgave å vurdere hvorvidt vilkårene for bruk av agentvirksomhet er oppfylt ved nasjonal rett. EMD skal vurdere hvorvidt det foreligger en rettferdig rettergang.

Det vil i det følgende bli vist til flere avgjørelser vedrørende EMRK artikkel 6 i henhold til bruken av undercover-virksomhet, med fokus på bruken av sivile undercover-agenter. Det vil også bli vist til problemer knyttet til øvrig bruk av sivile personer ved etterforskningen av kriminelle handlinger, for å belyse eventuelle faresoner som kan bli aktuelle når ikke utdannede personer tar del i etterforskningen av alvorlig kriminalitet. Det vil imidlertid ikke eksplisitt bare være saker som innebærer bruk av sivile personer som vil bli belyst, da dette ikke vil skape et helhetlig bilde av problemer som kan knytte seg til bruken av undercover-agenter.

Det gjøres oppmerksom på at det i avgjørelsene fra EMD ofte er tale om informanter, når det er benyttet sivile personer i etterforskningen av kriminelle handlinger. Praksisen viser imidlertid til hvilke tilfeller av involvering fra utenforstående mennesker, som kan bryte med menneskerettighetene i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Det gjøres også oppmerksom på at EMD ikke tar stilling til hvorvidt det foreligger medvirkning, for at det skal være tale om undercover-virksomhet.

¹⁵⁵ Se blant annet EMD, *Funke mot Frankrike*, sak nr. 10828/84, dom av 25. Februar 1993

¹⁵⁶ Se blant annet *Ramanauskas mot Litauen*, premiss 52

Flere av dommene som det vises til tar stilling til hvorvidt det foreligger brudd på provokasjonsforbudet, da dette er hovedmomentet i vurderingen av om det foreligger brudd på EMRK artikkel 6 i disse type saker. Noen av dommene vil også ta for seg andre aspekter ved bruken av sivile personer.

4.1.1 Provokasjonsforbudet og ulovlig tilveiebrakte beviser

Dommen *Teixeira de Castro v. Portugal* fra 1998, behandlet spørsmålet om det forelå brudd på EMRK artikkel 6. Dommen er prinsipiell og har lagt rammer for hvordan provokasjonsforbudet skal vurderes i henhold til initiativ. I denne saken mente den tiltalte at det forelå brudd på provokasjonsforbudet, da han kun hadde begått lovbruddet ettersom undercover-politiet hadde etterspurt narkotikaen. Etterforskningen fra politiet var også utført på eget initiativ, uten godkjenning av øvrige instanser.

I gjeldende sak har domstolen kommentert problemet ved at to politibetjenter hadde startet etterforskningen på eget initiativ og henvendt seg til en person som ikke fra tidligere har et kriminelt rulleblad. Denne poengteringen kan anses for å være et uttrykk for at det ikke forelå et inngående mistankegrunnlag. Dersom dette ikke foreligger vil det være stor sjanse for at provokasjonsforbudet overskrides, da det at det foreligger en mistanke om at en kriminell handling skal begås eller forsøkes begått må være et utgangspunkt for iverksettelsen av etterforskningen.

Under domstolens gjennomgang av saken uttrykkes det blant annet at «*The public interest cannot justify the use of evidence obtained as a result of police incitement*».¹⁵⁷ Det er nærliggende å tro at årsaken til at domstolen påpeker samfunnets interesser er at etterforskningsmetoden har vist seg å være effektiv, når det kommer til etterforskning av narkotikakriminalitet og organisert kriminalitet. Uttalelsen må også anses for å gi uttrykk for at dersom det foreligger en fremkallelse av en kriminell handling, vil ikke bevisene som er fremskaffet under etterforskningen være i tråd med EMRK artikkel 6. På generelt grunnlag vil en undercover-agent sin uttalelse om hendelsesforløp være et vesentlig bevis i straffesaker, hvor etterforskningsmetoden har blitt benyttet. I denne saken fremkommer det i avgjørelsen til

¹⁵⁷ *Teixeira de Castro mot Portugal* premiss 36

EMD at den nasjonale domstolen i utgangspunktet kun hadde dømt tiltalte på bakgrunnen av politiets uttalelser.¹⁵⁸ Når det da påpekes at det foreligger en ulovlig etterforskning i form av «police incitement», vil bevisene som fremkommer i lys av dette kunne anses for å være i strid med EMRK artikkel 6 om fair trial.

På bakgrunn av informasjonen som EMD ble fremlagt, påpekte domstolen at politiet ikke hadde etterforsket den dømtes kriminelle handling på en passiv måte, men at de oppfordret dømte til å begå lovbruddet.¹⁵⁹ Domstolen mener med dette at provokasjonsforbudet var brutt, slik at det ikke forelå en «fair trial». Det forelå derfor brudd på EMRK artikkel 6.

I 2008 tok EMD stilling til politiets bruk av en sivil agent for bestikkelse av en dommer, i saken *Ramanauskas v. Lithuania*. I likhet med overnevnte avgjørelse fra EMD blir provokasjonsforbudet diskutert. Det blir i avgjørelsen påpekt at politiet må forholde seg til provokasjonsforbudet ved bruk av undercover-agenter. Fra premiss 51 fremgår det at:

«(...) the use of special investigative methods – in particular, undercover techniques – cannot in itself infringe the right to a fair trial. However, on account of the risk of police incitement entailed by such techniques, their use must be kept within clear limits».¹⁶⁰

Spørsmålet i saken var hvorvidt bevisene i saken var ulovlige, da dommeren (les: dømte) mente at det forelå brudd på provokasjonsforbudet. EMD presiserer i den forbindelse at det som utgangspunkt er nasjonal lovgivning som regulerer dette, men at saksbehandlingen, herunder bevisførselen må vurderes i sin helhet: «*The Court, for its part, must ascertain whether the proceedings as a whole, including the way in which evidence was taken, were fair (....)*».¹⁶¹ Vurderingen av hvorvidt det foreligger brudd på EMRK artikkel 6 vil dermed bero på en helhetsvurdering av om reglene for agentvirksomhet er overskredet, og om bevisene som har fremkommet under denne etterforskningen medførte at «*such “unlawfulness” resulted in the infringement of another right protected by the Convention*».¹⁶²

¹⁵⁸ Ibid. premiss 38

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ *Ramanauskas mot Litauen*, premiss 51

¹⁶¹ Ibid. premiss 52

¹⁶² Ibid.

Videre kommenterer domstolen bruken av sivile agenter. Domstolen legger til grunn at det ikke kan være en omgåelse av menneskerettighetene å benytte seg av sivile agenter som ikke er en del av politiets operasjon.¹⁶³ Dette innebærer således at dersom sivile agenter etterforsker kriminelle handlinger og det senere tas ut tiltale på bakgrunn av dette, vil det foreligge et statlig ansvar hvor staten står ansvarlig for etterforskningen med sivile personer. Hvis den sivile agenten da bryter provokasjonsforbudet, vil staten stå ansvarlig for dette og det vil videre kunne bli tale om brudd på EMRK artikkel 6 stk. 1. I vurderingen av dette viste domstolen til at det foreligger «*police incitement*», altså tilskyndelse til lovbrudd, når agenten oppfordrer objektet til å begå et lovbrudd som ellers ikke ville blitt begått, for å «*provide evidence and institute a prosecution*».¹⁶⁴ EMD påpeker videre at hvorvidt det foreligger en tilskyndelse må bero på en vurdering av initiativet til lovbruddet.

Domstolen mente at det ikke forelå bevis for at tiltalte hadde begått lovbrudd tidligere og det fremkom klart av telefonopptak at initiativet til møtene mellom agentene og tiltalte kom fra agentene.¹⁶⁵ EMD uttalte videre at når det ikke forelå klare holdepunkter for at initiativet til den kriminelle handlingen kommer fra den antatte kriminelle, vil det måtte anses klart at det forelå et brudd på provokasjonsforbudet. Hvorvidt initiativet imidlertid har medført brudd på provokasjonsforbudet må vurderes i hver enkelt sak.

I saken mellom Bykov og Russland ble også spørsmålet om det forelå brudd på konvensjonens artikkel 6 behandlet.¹⁶⁶ Den ene anførselen til klageren var at «*(...) the evidence obtained from the covert operation, in particular the recording of his conversation with V., was unreliable and open to a different interpretation from that given by the domestic courts*».¹⁶⁷ Person V. som omtales er en privat person som kan anses for å være en sivil agent. Personen opptrådte på vegne av politiet, for å avdekke en kriminell handling.

I domstolens vurdering av bevisene ble det blant annet pekt på at det ikke bare var opptaket og fysiske bevis som lå til grunn for domfellelsen.¹⁶⁸ Dersom dette hadde vært tilfelle ville troverdigheten til bevisene kunne blitt problematisert, da en sivil agent i seg selv ikke har

¹⁶³ Ibid. premiss 65

¹⁶⁴ Ibid. premiss 55

¹⁶⁵ Ibid. premiss 67

¹⁶⁶ EMD, *Bykov mot Russland*, sak nr. 4378/02, dom av 10. Mars 2009

¹⁶⁷ Ibid. premiss 94

¹⁶⁸ Ibid. premiss 98

samme troverdighet som en politi-agent. Nøkkelbeviset til domfellelsen var imidlertid V. sine uttalelser til The Federal Security Service of the Russian Federation (FSB).¹⁶⁹ Disse uttalelsene ble gitt til FSB før undercover-operasjonen ble satt i gang, noe som peker på at det ikke vil være tale om hverken brudd på provokasjonsforbudet eller at det forelå ulovlig tilveiebrakte bevis i denne sak. Retten kom således til at det ikke forelå brudd på artikkel 6 i henhold til overnevnte anførsel, da rettens avgjørelse ikke bare var basert på opptaket mellom V. og klager.¹⁷⁰

Det som kan trekkes ut av denne avgjørelsen er at selv om en sivil agent er benyttet i en sak og dette automatisk kan medføre at troverdigheten på etterforskningen svekkes, vil ikke dette nødvendigvis medføre at etterforskningen var ulovlig. På samme måte kan poengene som trekkes frem i avgjørelsen tydeliggjøre ovenfor medlemslandene at det er viktig at domstolene ikke bare tar en avgjørelse på bakgrunn av uttalelsene fra den sivile agenten, da dette normalt sett vil ha lav bevismessig verdi.

I saken *Bannikova v. Russia*¹⁷¹ har domstolen utarbeidet et verktøy i form av en test, som skal benyttes i vurderingen av om det foreligger politiprovokasjon. Testen inneholder en «*substantive test of incitement*» og «*the procedure whereby the plea of incitement was determined*». ¹⁷² Sistnevnte test-moment kalles gjerne for «procedural test of incitement» i nyere dommer fra EMD.¹⁷³

Når domstolen skal vurdere den «substantive test of incitement» skal domstolen ta stilling til hvorvidt den kriminelle handlingen ville vært begått uten involvering av politiet.¹⁷⁴ For å kunne vurdere om den kriminelle handlingen ville blitt begått uten involvering av politiet, vil spørsmålet hovedsakelig knytte seg til hvorvidt det foreligger mistanke ovenfor personen som utsettes for etterforskningsmetoden. Basert på tidligere rettspraksis fra EMD er ett av momentene i vurderingen av om det foreligger provokasjon, hvorvidt etterforskningen var passiv.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Ibid. premiss 96

¹⁷⁰ Ibid. premiss 98

¹⁷¹ EMD, *Bannikova mot Russland*, sak nr. 18757/06, dom av 4. November 2010

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Se blant annet *Cavca mot Republikken Moldova*, sak nr. 21766/22, dom av 9. Januar 2025

¹⁷⁴ *Bannikova mot Russland*, premiss 37

¹⁷⁵ Ibid. premiss 38

I den andre delen av testen hvor det skal vurderes «procedural test of incitement», skal domstolen vurdere hvordan den nasjonale domstolen har behandlet tiltaltes anførsel om overskridelse av provokasjonsforbudet. Det at en person har innrømmet skyld, vil ikke frita domstolen fra å måtte vurdere om det foreligger en oppfordring fra politiet om å begå lovbruddet.¹⁷⁶ I den prosessuelle testen skal det uansett tas utgangspunkt i en vurdering av om klager har fått muligheten til å prøve spørsmålet om det forelå lovlig agentvirksomhet. I dette vil blant annet klagers mulighet for kontradiksjon bli vurdert.¹⁷⁷

Adgang til kontradiksjon er en grunnleggende rett som innebærer at den tiltalte får mulighet til å kommentere eventuelle påstander mot anklagemyndigheten. Ved at det foreligger kontradiksjon vil en avgjørelse ikke utelukkende baseres på statens påstander og beviser. Prinsippet om rett til kontradiksjon kommer implisitt frem i EMRK art. 6 stk. 3. EMD har vært tydelige på at i de saker hvor den nasjonale domstolen ikke kan vurdere ut fra anklagemyndighetens fremleggelse av saken, hvorvidt det foreligger «police incitement», er det spesielt viktig at prinsippet om rett til kontradiksjon ivaretas.¹⁷⁸

Når domstolen har innført denne testen i saker om bruk av undercover-agenter, vil ikke saken bare baseres på om det foreligger brudd på provokasjonsforbudet vist til i «the substantive test of incitement». Det er naturlig at dersom det anføres at det foreligger brudd på lovlig undercover-virksomhet, må retten ta stilling til denne anførselen. Hvis det likevel ikke gjennomføres, må det klart anses for å bryte med menneskerettighetene.

Testen har blitt videreført i senere avgjørelser fra EMD, hvor testen benyttes i vurderingen av om det foreligger «police entrapment». Testen refererer som vist til «incitement» som benyttes som et synonym til «entrapment» i nyere avgjørelser. Dette betyr altså at domstolen i nyere avgjørelser forholder seg til om det foreligger en form for en felle fra politiet sin side som har til hensikt å avsløre eller ta den kriminelle. Domstolen har ikke en konsekvent bruk av den ene betegnelsen eller den andre.

¹⁷⁶ *Bannikova mot Russland* premiss 60 viser til *Ramanauskas mot Litauen*, premiss 72

¹⁷⁷ *Bannikova mot Russland*, premiss 64

¹⁷⁸ *Ramanauskas mot Litauen*, premiss 61

I saken mellom GRBA og Kroatia¹⁷⁹ har EMD igjen benyttet seg av «incitement»-testen for å avgjøre om det forelå brudd på EMRK artikkel 6 stk. 1. Saken omhandler en undercover-aksjon mot klager, som var mistenkt for salg av falske penger. I denne saken var det i motsetning til overnevnte saker, blitt benyttet politi som undercover-agenter. Selv om det ikke er benyttet sivile agenter i denne saken, er den aktuell for å belyse de forskjellige aspektene av provokasjonsforbudet i avgjørelsene til EMD.

I vurderingen av om det forelå brudd på artikkel 6 stk. 1 i saken mellom GRBA og Kroatia viser EMD til flere forskjellige avgjørelser, for å redegjøre for når provokasjonsforbudet anses overtrådt. Blant annet blir det vist til saken Scholer mot Tyskland¹⁸⁰ hvor en informant hadde etterspurt et større kvanta narkotika av klager. EMD kom i denne saken frem til at det ikke forelå brudd på provokasjonsforbudet, da det ikke forelå utilbørlig press fra informanten. Det ble også påpekt at det ikke forelå oppmuntring om å begå et lovbrudd som ellers ikke ville blitt begått.¹⁸¹

Fra GRBA premiss 101 fremkommer det hva domstolen mener skal til for at utvidelsen av kriminalitetens grovhet og eller omfang ikke skal medføre at det foreligger brudd på provokasjonsforbudet. Domstolen uttaler at:

«Furthermore, it also follows from the above that in cases concerning recourse to an operational technique involving the arrangement by State authorities of multiple illicit transactions with a suspect, *any extension of the investigation must be based on valid reasons, such as the need to ensure sufficient evidence to obtain a conviction, to obtain a greater understanding of the nature and scope of the suspect's criminal activity, or to uncover a larger criminal circle.* Absent such reasons, the State authorities may be found to be engaging in activities which improperly enlarge the scope or scale of the crime (...)»¹⁸² (Min kursivering).

Som det fremgår av det ovenfor siterte skal det foreligge gyldige grunner for å utsette den som etterforskes til å begå grovere eller mer omfattende kriminalitet enn den i utgangspunktet

¹⁷⁹ EMD, *GRBA mot Kroatia*, sak nr. 47074/12, dom av 23. November 2017

¹⁸⁰ EMD, *Scholer mot Tyskland*, sak nr. 14212/10, dom av 18. Desember 2014

¹⁸¹ Ibid. premiss 89 og 90

¹⁸² EMD, *GRBA mot Kroatia*, sak nr. 47074/12, premiss 101

ville ha begått. Utgangspunktet må derfor være at det ikke skal være adgang for at undercover-agenten provoserer den som etterforskes til å begå grovere kriminalitet enn det som allerede forventes begått. Dersom dette imidlertid skal kunne aksepteres må det foreligge tungtveiende grunner for at det skal anses akseptabelt. Dette vil blant annet måtte vurderes ut fra initiativ. Under vurderingen av den «substantive test of incitement» peker EMD på at det måtte anses klart at det første møtet mellom klager og undercover-agenten ikke var å anse som en tilskyndelse fra agenten, selv om agenten initierte møtet.¹⁸³ Domstolen pekte også her på at det ikke forelå noe indikasjon for at klageren ikke ville begått den kriminelle handlingen dersom det var noen andre som henvendte seg til han.¹⁸⁴ Når det imidlertid kommer til de øvrige salgene av falske penger har klager påpekt at det har vært «(...) *an abuse of police powers aimed at inciting him to extend the scope of the criminal activity, and which eventually resulted in a more severe sentence* (...)».¹⁸⁵

EMD kommer frem til at vurderingen må blant annet bero på om «(...) *the State agents improperly extended the scope or scale of the applicant's actual criminal intent and capacity* (...)».¹⁸⁶ Ordlyden som fremgår i det ovenfor siterte belyser det som er provokasjonsforbudet i dansk rett. Dette må som tidligere redegjort for, baseres på initiativ. Dette påpeker også EMD i premiss 112, hvor domstolen kommer frem til at det ikke kan konstateres hvem som initierte de andre møtene som innebar salg av falske penger.¹⁸⁷ EMD kom etter en samlet vurdering frem til at det måtte foreligge brudd på EMRK art. 6 stk. 1, da det ikke kunne konstateres om det forelå tilskyndelse fra politiet eller ei under de øvrige salgene av falske penger som medførte strengere straff ovenfor klager.

Som et resultat av overstående avgjørelse, vil dermed et antatt brudd på provokasjonsforbudet medføre at bevisene som er innhentet i sammenheng med overskridelsen, anses for ulovlig tilveiebrakte beviser. EMD påpeker imidlertid at dette ikke medfører at klager ikke kan straffes for det første salget av falske penger.¹⁸⁸ En tolkning av denne uttalelsen er dermed at klager måtte frifinnes for de øvrige salgene av falske penger da det ikke kan konstateres hvem som initierte disse, men at klager kan dømmes for det første lovbruddet. Dette innebærer

¹⁸³ Ibid. premiss 107 og 108

¹⁸⁴ Ibid. premiss 109

¹⁸⁵ Ibid. premiss 110

¹⁸⁶ Ibid. premiss 111

¹⁸⁷ Ibid. premiss 112

¹⁸⁸ Ibid. premiss 125

således at det ikke foreligger en fullstendig frifinnelse, men at de tilfeller hvor det er påpekt brudd på provokasjonsforbudet må det medføre at det foreligger ulovlig tilveiebrakte bevis av politiet.

Denne vurderingen fra EMD vil kunne gjenspeile risikoene ved å ta i bruk sivile agenter. Når det ikke kan konstatere hvor initiativet til utvidelse av den kriminelle handlingens omfang og/eller grovhet stammer fra, vil det kunne medføre straffenedsettelse ovenfor den tiltalte. Dette vil derfor kunne skade etterforskningen og en eventuell domfellelse av den som etterforskes.

4.1.2 Problematikk rundt bruken av sivile personer under etterforskningen av kriminelle handlinger

4.1.2.1 Gjentakende bruk av samme agent (informant/person som handler på politiets vegne)

I noen avgjørelser fra EMD har domstolen tatt for seg saker hvor det er benyttet samme sivile person under etterforskningen av flere forskjellige kriminelle handlinger. Det vil i disse tilfeller kunne være fare for rolleglidninger, hvor den sivile personen kan anse seg selv for å være en del av politiet.

I Case of Veselov and others v. Russia¹⁸⁹ har EMD tatt stilling til bruken av samme informant ved flere tilfeller. Dommen tar for seg tre forskjellige domfellelser av tre forskjellige klagere, disse er saken til klager Mr. Veselov, Mr. Zolotukhin og Mr. Druzhinin.¹⁹⁰ Felles for alle klagene er at en sivil kilde hadde informert politiet om klagernes salg av narkotika. På bakgrunn av informasjonen bestemte politiet at kilden skulle testkjøpe narkotika fra klagerne. Alle klagerne mente at personen som snakket med politiet ikke var en sivil kilde, men en informant av politiet.¹⁹¹ Det overordnede spørsmålet i saken er hvorvidt det forelå «police entrapment»¹⁹², altså at politiet har brutt provokasjonsforbudet. Det ble fremlagt bevis på at kilden hadde blitt benyttet i flere «undercover»-operasjoner, hvor fire av sakene den antatte

¹⁸⁹ EMD, *Veselov og andre mot Russland*, sak nr. 23200/10, dom av 2. Oktober 2012

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Ibid. premiss 95

¹⁹² Ibid. premiss 96

informanten av politiet var involvert i, førte til domfellelse.¹⁹³ Dersom det kan bevises at informasjonen politiet har fått er gitt av en uavhengig privat person vil det ikke foreligge en agent-situasjon. Dette vil imidlertid tas inn i vurderingen av om det foreligger en mistanke ovenfor personen som skal bli etterforsket.

Som redegjort for tidligere vil det være naturlig at bruken av sivile agenter vil medbringe større risiko for at provokasjonsforbudet overstrides, enn dersom politiet selv utfører etterforskningsskrittet. EMD har i flere avgjørelser som tidligere redegjort for, forholdt seg til en «standard» om at politiet skal opptre passivt ved bruk av undercover-agenter nettopp for å ikke overskride provokasjonsforbudet.¹⁹⁴ Dette underbygges også i denne avgjørelsen, hvor domstolen kommenterer hva som skal til for å forhindre at spesielt informanter ikke overstiger passiv opptreden:

«A test purchase performed by an undercover officer or informer must therefore call for a particularly strong justification, subject to a stringent authorisation procedure and a requirement that it should be documented in a way allowing for a subsequent independent scrutiny of the actors' conduct».¹⁹⁵

Dersom medlemslandene overholder disse kriteriene, vil det være stor sannsynlighet for at det ikke vil forekomme brudd på provokasjonsforbudet. Dette vil imidlertid ikke kunne utelukkes, spesielt i saker hvor man bruker sivile. Ved å innføre disse kriteriene for lovlig undercover-virksomhet vil det agenten foretar seg være etterprøvbart og beviser som er fremskaffet under etterforskningen vil være lovlige.

Som nevnt er fellesnevneren i disse tre sakene at det er tale om gjentakende bruk av samme informanter i flere kriminalsaker. Problemet i disse sakene var at politiet i både Mr. Veselov og Mr. Zolotukhin sine saker startet etterforskningen utelukkende på bakgrunn av informantenes meddelelser.¹⁹⁶

¹⁹³ Ibid. premiss 98

¹⁹⁴ Se blant annet *Teixeira de Castro mot Portugal* og *Bannikova mot Russland*

¹⁹⁵ *Veselov og andre mot Russland*, premiss 102

¹⁹⁶ Ibid. premiss 108 og 114

Problemet med gjentakende bruk av sivile agenter vil knytte seg til at politiet oppretter en tiltro til disse menneskene. At politiet benytter seg av de samme sivile agentene kan være et uttrykk for at det har blitt opprettet en uforholdsmessig stor grad av tillit ovenfor agenten. Et resultat av slik grad av tillit vil for eksempel kunne medføre at det foretas agentvirksomhet ovenfor en person som ikke skulle begå et lovbrudd, slik at den kriminelle handlingen begås som konsekvens av eksplisitt informasjonen gitt av informanten til politiet. Dersom det i tillegg foreligger en praksis på at man ikke fører beviser for det som fremkommer under etterforskningen, vil ikke etterforskningsmetoden være etterprøvbart for domstolene. Dette ble det blant annet vist til i *Case of Veselov and others v. Russia* premiss 90, hvor det fremgår at «*The Court has specified that any information relied on by the authorities must be verifiable (...)*».¹⁹⁷

Saken *Allan v. the United Kingdom* er også en sak hvor den samme informanten hadde blitt benyttet i flere saker. I denne saken var det ikke spørsmål om det forelå tilskyndelse til en forbrytelse som ellers ikke ville blitt begått, men den vises til for å belyse problematikk rundt avhengighetsforhold til politiet. Politiet hadde plassert en informant med kriminell fortid i en fengselscelle sammen med klageren, som var utstyrt med avlyttingsutstyr.¹⁹⁸ Klageren mente at dette medførte brudd på selvinkrimineringsforbudet. Spørsmålet i saken var således om det forelå brudd på blant annet EMRK artikkel 6 og artikkel 8.

EMD virker å implisitt nevne at det i denne saken foreligger et avhengighetsforhold mellom informanten og politiet. Fra avgjørelsens premiss 13 fremgår det at informanten bare to dager før han ble plassert i samme fengsel som søkeren, hadde blitt arrestert. I den nasjonale domstolen pekte dommeren på at juryen måtte vurdere hvorvidt man kunne stole på informanten. Dommeren uttrykker blant annet at:

«I suggest ... that you approach the evidence of H. with the very greatest caution and care. *He is a professional criminal. He behaved, and has behaved as he acknowledged, dishonestly and criminally for years. He saw the likelihood of advantage to himself, both in terms of bail and in the sentence that he was likely to receive.* You have heard that he has not yet been sentenced on matters for which he was in custody in early

¹⁹⁷ Ibid. premiss 90

¹⁹⁸ *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99, premiss 13 og 14

1995. The defence say if you consider the whole picture you simply cannot rely upon H.; quite unsafe to do so». ¹⁹⁹ (Min kursivering).

Dommeren i den nasjonale domstolen påpekte eksplisitt at man måtte stille spørsmåltegn til politiets informant, som av åpenbare grunner kunne ha påtatt seg oppgaven som informant kun til gunst for seg selv. Troverdigheten til informanten vil dermed ikke være styrket. I denne saken kommer det også delvis frem fra den dømmende makt i Storbritannia at bevisene må vurderes nøye da informanten er, etter samfunnets syn, å anse som et lite troverdig vitne.

EMD tar imidlertid ikke stilling til at det foreligger et avhengighetsforhold mellom informant og politiet. Det avgjørende var i denne saken at klageren hadde nektet å uttale seg tidligere, men at de skjulte opptakene ble brukt imot han, slik at klageren selvinkriminerte seg. Bevisene som ble innhentet via overvåkningen hadde ikke klare innrømmelser fra klageren, men informanten vitnet om at klageren hadde innrømmet lovbruddene. I vurderingen av hvorvidt det i denne saken forelå brudd på vernet om selvinkriminering viste domstolen til at man må «*examine the nature and degree of the compulsion, the existence of any relevant safeguards in the procedures and the use to which any material so obtained is put (...)*». ²⁰⁰

EMD uttaler i premiss 52 at dersom informanten er å anse som en agent som opptrer på vegne av staten vil det foreligge brudd på selvinkrimineringsforbudet dersom informanten initierer samtalen, som personen tidligere har nektet å la seg avhøre om. ²⁰¹ I denne saken hadde politiet pålagt informanten å gjøre alt han kunne for å få frem informasjonen de trengte. Dette innebærer således at det forelå et initiativ fra informanten, slik at det må anses for å foreligge et brudd på EMRK artikkel 6 stk. 1.

I vurderingen av om det foreligger brudd på selvinkrimineringsforbudet må det som nevnt, blant annet tas stilling til «*the nature and degree of the compulsion, the existence of any relevant safeguards in the procedures and the use to which any material so obtained is put (...)*». ²⁰²

¹⁹⁹ Ibid. premiss 19

²⁰⁰ *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99 premiss 44

²⁰¹ Ibid. premiss 52

²⁰² Ibid. premiss 44

4.1.2.2 Sivile personer som selv tar på seg rollen som «agent»

Et annet aktuelt problem som bør belyses er de tilfeller hvor sivile personer selv påtar seg rollen som «agent» for politiet, og politiet velger å benytte seg av bevisene som er innhentet i medhold av dette. I disse tilfeller vil det ikke foreligge en rettslig kontroll med etterforskningen, slik at det derfor vil være en hårfin grense for brudd på menneskerettighetene. Et sentralt moment for å bevare rettsikkerheten til de involverte parter er den rettslige kontrollen under etterforskningen av kriminelle handlinger, som skal ivareta både samfunnet og den utsattes interesser.

I saken *Shannon v. the United Kingdom* avviste EMD saken enstemmig, da det ikke forelå et statlig ansvar.²⁰³ Spørsmålet i saken var hvorvidt det forelå «private entrapment»²⁰⁴ når en journalist på eget initiativ hadde avdekket og samlet bevis for at en kjent skuespiller var en såkalt «dealer» av narkotika. Det første som måtte tas stilling til var om det i denne sak forelå et statlig ansvar. Domstolen mente imidlertid at saken ikke hadde likheter med *Teixeira de Castro v. Portugal*, da journalisten hverken opptrådte på politiet eller staten sine vegner.²⁰⁵

Det fremkommer imidlertid i avgjørelsen at journalisten ved en tidligere anledning hadde i likhet med denne sak, «etterforsket» og innhentet bevis som senere ble brukt i domfellelse ovenfor en annen tiltalt. Slik det fremgår av EMD, virker det også som at den tidligere «etterforskningen» var gjort på eget initiativ fra journalisten. Hvis en privat person selv påtar seg rollen som undercover-agent og bevisene som er innhentet i medhold av «etterforskningen» på et senere tidspunkt blir brukt under domfellelse av tiltalte, vil det måtte stilles spørsmål til blant annet vedkommendes motiv. Dersom denne praksisen aksepteres i den nasjonale domstolen vil det kunne medføre at journalisten får en tro av at hen er på oppdrag for staten og at politiet verner om vedkommende.

I EMD sin avgjørelse kom riktignok domstolen frem til at det ikke forelå brudd på artikkel 6, da skuespilleren selv hadde gått med på å selge narkotika uten utenforstående press. Skuespilleren hadde heller ikke gjort innsigelser mot bevisene som var lagt frem i den nasjonale domstolen, slik at bevisets verdi ikke ble problematisert. EMD påpeker likevel at

²⁰³ EMD, *Shannon mot Storbritannia*, sak nr. 67537/01, dom av 6. April 2004

²⁰⁴ Ibid. hentet fra avgjørelsens «THE LAW»

²⁰⁵ Ibid.

*«In neither case had M. been the subject of a prosecution despite his direct involvement in matters which formed the basis of the criminal charges in question».*²⁰⁶

Informasjonen som fremkommer i avgjørelsen, er likevel viktig å diskutere for hvorvidt sivile personer som ikke utfører oppdrag for staten kan påta seg en slik rolle, som i pågjeldende sak. Det må være klart at personen i utgangspunktet opptrer som en sivil agent, utenfor statlig kontroll. Når en privat person da på eget ansvar tar på seg ansvaret å avsløre kriminalitet, ved gjentakende anledninger, vil spørsmålet om hensikten bak måtte vurderes med tanke på troverdighet når det kommer til bevismessig verdi. Det bemerkes også at journalisten ikke i noen av tilfellene selv ble straffeforfulgt, *«(...) despite his direct involvement in matters which formed the basis of the criminal charges in question.»*²⁰⁷

I denne saken mente imidlertid EMD at det ikke var nødvendig å anse bevisene som journalisten hadde innhentet for ulovlig tilveiebrakte beviser, da det ikke var holdepunkter for at klager var utsatt for en provokasjon.

I en nyere sak fra 2021 har EMD kollektivt behandlet spørsmålet om det foreligger «police entrapment» i ni forskjellige saker, kalt Case of Kuzmina and others v. Russia.²⁰⁸ Dommen viser til tilfeller hvor den sivile selv har tatt på seg rollen som sivil agent/informant. Dommen gir også uttrykk for at det har vært avhengighetsforhold, som kan stille spørsmål til troverdigheten av den sivile agenten. I vurderingen om det foreligger «police entrapment» i disse sakene har EMD igjen brukt testen som er utarbeidet for å kartlegge «incitement» i tidligere rettspraksis.²⁰⁹ Domstolen påpeker igjen at det er en stor forskjell mellom informasjon som gis av tilfeldige private og en person som samarbeider med politiet om å etterforske kriminelle handlinger.²¹⁰ Videre viser domstolen til flere avgjørelser hvor dette skillet har blitt gjort og hvor det er konkludert med at *«(...) the people acting as buyers in the test purchases in question ran a significant risk of extending their role to that of agents provocateurs, susceptible of leading to a breach of Article 6 § 1 of the Convention»*.²¹¹

²⁰⁶ Ibid. under «A. Complaint regarding the alleged entrapment»

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ EMD, *Kuzmina og andre mot Russland*, sak nr. 66152/14 og åtte andre, dom av 20. April 2021

²⁰⁹ Se *Bannikova mot Russland*, sak nr. 18757/06, dom av 4. November 2010

²¹⁰ *Kuzmina og andre mot Russland*, sak nr. 66152/14 og åtte andre, premiss 99

²¹¹ Ibid.

Det bemerkes at det i dommens premiss 20 vises til at Mr. K som ble arrestert grunnet mistanke om underslag, tilbydde seg å hjelpe politiet med å avsløre en narkotikalanger. På bakgrunn av dette ba politiet han om å avtale kjøp av narkotika fra klageren. EMD tar ikke eksplisitt stilling til denne detaljen i vurderingen av om det foreligger et brudd på EMRK art. 6 stk. 1, men dette må anses for å bli behandlet implisitt i vurderingen av om det foreligger «police entrapment». Riktignok vil det ofte være kriminelle eller tidligere kriminelle som opptrer som informanter eller agenter for politiet, men det at det benyttes en person som er mistenkt for underslag vil vanskelig være i tråd med prinsippet om rettferdig rettergang etter EMRK art. 6. Dette fordi personen selv mistenkes for å ha utført en kriminell handling som den i utgangspunktet skal straffes for, og at det ikke skal være fordeler med å begå kriminelle handlinger. Det at denne sivile agenten som er benyttet i denne saken er mistenkt for å ha begått underslag vil gi tydelige insentiver på at personen mulig er kapabel til å begå alvorlig kriminalitet selv.

Når alt som foretas under etterforskningen skal kunne etterprøves i domstolsbehandlingen, må det foreligge klare retningslinjer for hvordan og hvorfor etterforskningen er utført som den er. Ved at Russland har benyttet seg av en informant som er i et avhengighetsforhold til politiet, vil dette problematiseres. Det kan ikke konstateres hva som er motivasjonen bak å angi den pågjeldende, samt hva motivasjonen er for å hjelpe politiet. Når dette ikke kan konstateres vil det som tidligere påpekt være en tynn line mellom lovlig og ulovlig undercover-virksomhet.

I premiss 101 kommenterer domstolen problemet med at det ikke foreligger rettslig prøvelse eller kontroll av et uavhengig organ når det benyttes denne form for etterforskning. Når Russland i denne saken ikke har en rettslig kontroll med etterforskningen, vil det kunne medføre vilkårlighet fra politiet.²¹² En vilkårlig behandling av politiet vil videre kunne medføre forskjellsbehandling, brudd på provokasjonsforbudet og vilkårlige domfellelser.

4.2 Sammenligning mellom dansk rett og EMD

Det er som redegjort for nasjonal lovgivning som er utgangspunktet for EMD sin vurdering av hvorvidt det foreligger en rettferdig rettergang. Når det kommer til bruk av etterforskningsmetoden agentvirksomhet har Danmark overordnet sett stått på lik linje som

²¹² Ibid. premiss 101

EMD, når det gjelder vurderingen av hvorvidt det foreligger brudd på provokasjonsforbudet. EMD skiller imidlertid ikke informanter fra agentvirksomhet, slik det gjøres i Danmark.

I EMD forholder domstolen seg til et krav om at det ikke kan foreligge «tilskyndelse» til en kriminell handling som ellers ikke ville blitt begått. I vurderingen av hvorvidt dette foreligger er det utarbeidet en «incitement-test». Dette skiller EMD tydelig fra dansk regulering, da det i Danmark er lovlig at agenten initierer den kriminelle handlingen. Dette krever imidlertid at de materielle vilkårene for benyttelse av agenter i rpl. § 754 a er oppfylt. Dersom de materielle vilkårene ikke er oppfylt, vil det måtte vurderes om provokasjonsforbudet er overskredet i form av at det har forekommet en lovovertrødelse med en grovhet og et omfang som ellers ikke ville funnet sted, med mindre politiet fremkalte denne handlingen. Ved bruk av sivile agenter vil det foreligge en større risiko for at agenten opptrer ut over sine arbeidsoppgaver når det er åpent for at agenten initierer handlingen, i motsetning til EMD sin praksis.

Når det kommer til resultatet av brudd på provokasjonsforbudet har EMD en restriktiv praksis, som innebærer at bevisene som er innhentet i medhold av brudd på provokasjonsforbudet skal utelukkes. EMD mener videre som resultat av dette at det foreligger brudd på EMRK artikkel 6 om retten til en rettfærdig rettergang, slik at klager skal frifinnes. I motsetning til EMD foreligger det ikke rettspraksis i Danmark hvor det som resultat av brudd på provokasjonsforbudet er dømt til frifinnelse eller straffebortfall.²¹³

Utgangspunktet for brudd på provokasjonsforbudet må imidlertid også i Danmark være at bevisene som er innhentet i medhold av dette er å anse som ulovlig tilveiebrakte beviser. Hvorvidt disse bevisene kan benyttes i en straffesak har vært til domstolsbehandling i Danmark. I dommen inntatt i U 2006.1967 Ø kom landsretten frem til at selv om bevisene var innhentet i strid med lovgivningen kunne disse benyttes. Østre Landsrett mente med dette at EMRK ikke kunne medføre et annet resultat.²¹⁴ Dette er lagt til grunn i nyere dansk rettspraksis.²¹⁵ EMD har også uttalt i saken *Allan v. the United Kingdom* at det ikke er opp til EMD å bestemme om ulovlig tilveiebrakte bevis er tillatt å benyttes.²¹⁶

²¹³ Se for eksempel U 2002.340 H hvor Høyesterett kom frem til at det på bakgrunn av sakens karakter og den utenlandske sivile agentens brudd på provokasjonsforbudet ble bestemt straffenedsettelse.

²¹⁴ Se U 2006.1967 Ø, «Landsrettens begrundelse og resultat»

²¹⁵ Se U 2023.2003, hvor Høyesterett kom frem til at det ikke forelå brudd på provokasjonsforbudet under etterforskningen av salg av våpen.

²¹⁶ *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99, premiss 42

Når det kommer til troverdighet rundt den sivile agenten, deler dansk rett og EMD noen av de samme bekymringene. I EMD sin behandling av saken *Bykov v. Russia* viste domstolen til hvilke beviser som lå til grunn for domfellelsen av klager, og viste til at det ikke bare var de hemmelige opptakene som var brukt i bevisførselen.²¹⁷ De hemmelige opptakene var tatt opp av det som må anses som en sivil agent som arbeidet på vegne av politiet. Når man benytter seg av «agenter» som ikke er politi, vil troverdigheten til den involverte sivile agenten kunne være omtvistet med tanke på dens uttalelser om hva som har skjedd under etterforskningen.

Dette kan også stille seg ekstra vanskelig i de tilfeller hvor klageren påberoper seg at det foreligger ulovlig tilveiebrakte beviser, ettersom domstolen da må vurdere hvorvidt pågjeldende agent har brutt provokasjonsforbudet. Det er nettopp på bakgrunn av denne faren at det må foreligge en streng lovlighetskontroll ved bruk av agentvirksomhet og spesielt ved bruken av sivile agenter. Danmark stiller seg bak denne oppfatningen, da det er strenge krav og vurderinger som ligger til grunn for en aksept av om en spesifikk person skal kunne benyttes som agent. EMD har vært klare i sin mening i saken *Kuzmina and others v. Russia*, hvor domstolen påpekte at mangel på rettslig kontroll vil kunne medføre vilkårlighet. Danmarks lovverk har innført prosessuelle vilkår i rpl. § 754 c, som nettopp skal forhindre en slik vilkårlighet og ivareta rettsikkerheten til de involverte.

Tidligere i avhandlingen er det også redegjort for at Danmark har et lovfestet krav om at det ikke kan foreligge et avhengighetsforhold mellom den sivile agenten og politiet, som kan medføre at agentens oppgave ikke utføres på en betryggende måte.²¹⁸ I saken *Allan v. the United Kingdom* tar EMD implisitt stilling til at det foreligger et avhengighetsforhold mellom informanten som var benyttet og politiet. Den nasjonale domstolen i UK var tydelig på at når det er benyttet en person med et avhengighetsforhold til politiet, i denne sak en kriminell, skal bevisene som fremkommer vurderes med den største forsiktighet.²¹⁹

En annen begrensning i dansk rett når det kommer til bruken av sivile agenter, er når det foreligger omstendigheter som kan medføre at oppgaven til den sivile agenten ikke utføres på

²¹⁷ EMD, *Bykov mot Russland*, sak nr. 4378/02, premiss 98

²¹⁸ Se avhandlingens punkt 2.3.1

²¹⁹ *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99 premiss 19

en betryggende måte.²²⁰ I avvisningssaken Shannon v. the United Kingdom blir det gjort uttrykk for at det foreligger et slikt forhold, da journalisten hadde opptrådd som sivil agent på egenhånd i flere saker. EMD mente imidlertid at det ikke forelå et statlig ansvar for journalistens opptreden i denne saken, da journalisten ikke utførte etterforskningen for eller med politiet. Det må imidlertid anses klart at det i Shannon v. the United Kingdom forelå et vern ovenfor journalisten. I Danmark er det ikke lov til å hverken kjøpe eller selge narkotika i henhold til lov om euforiserende stoffer.²²¹ Agentreglene i retsplejeloven er utarbeidet for å blant annet bekjempe denne typen kriminalitet. Når politiet da velger å benytte seg av bevisene som er innhentet i medhold av at en person selv tar på seg rollen om å bringe kriminelle handlinger til opphør, vil det helt klart foreligge en gråsone som lovverket ikke tar høyde for. Dersom dette hadde vært en realistisk situasjon i Danmark ville det måtte vurderes om dette er en omstendighet som medfører at etterforskningen ikke utføres på en betryggende måte.

Selv om Danmark og EMD praktiserer provokasjonsforbudet forskjellig, vil vurderingen av om det foreligger brudd på EMRK artikkel. 6 stk. 1 bero på lovlighetskontrollen og hvorvidt domstolen forholder seg til den nasjonale lovgivningen. Gjennomgående kan det imidlertid tyde på at både EMD og Danmark har like holdninger til når det kan aksepteres bruk av agentvirksomhet og ikke.

Kapittel 5 – Perspektivering

For å perspektivere den danske reguleringen av agentvirksomhet vil man kunne se på hvordan Norge praktiserer agentvirksomhet (les: provokasjon). Sivile personer som benyttes som agenter er et dilemma av mange grunner. I motsetning til Danmark har ikke Norge lovregulerte regler om agentvirksomhet. Retningslinjene og vilkårene for bruk av provokasjon er, som tidligere nevnt, nedfelt i Riksadvokatens rundskriv og rettspraksis. Den ulovfestede praksisen åpner imidlertid ikke for at politiet kan benytte seg av sivile agenter, slik som i Danmark. Hvorvidt det foreligger brudd på reglene om provokasjon i Norge må avgjøres på bakgrunn av en konkret vurdering i hver enkelt sak, da reglene ikke er lovfestet.

²²⁰ Se punkt 2.3.2

²²¹ LBKG 2019-12-09 nr. 1334 § 1 stk. 3

I norsk rett har man mange av de samme utfordringer som dansk rett, selv om det ikke er regulert på samme måte. Når det kommer til problemer knyttet til avhengighetsforhold, troverdighet og den største skepsis deler Norge og Danmark noen av de samme tankene. Provokasjonsforbudet ble diskutert i dommen inntatt i Rt. 1984 s. 1076, hvor Høyesterett har vurdert når det foreligger brudd på forbudet. Lagmannsrettens dom ble anket til Høyesterett blant annet på bakgrunn av at tiltalte mente det forelå saksbehandlingsfeil av politiet. Det ble anført at politiet hadde fremkalt de straffbare handlingene. Høyesterett kom imidlertid frem til at lovligheten av provokasjonen beror på initiativet til den straffbare handlingen. Videre mener Norges Høyesterett at en fremprovosert kriminell handling må anses for å ligge innenfor grensene av provokasjonsforbudet. Dette samsvarer med dansk praksis.

Fra en senere dom i år 2000 har Norges Høyesterett diskutert initiativet til den straffbare handlingen, ved bruk av provokasjon. Dommen er inntatt i Rt. 2000 s. 1223, kalt «Lokkeduedommen». Person C hadde blitt tilbudt å kjøpe ett kilo heroin fra person A. Person C var narkotikamisbruker, men valgte å underrette politiet om tilbudet. Handelen ble det ikke noe av, men det ble ved et senere tidspunkt avtalt at A skulle selge C et halvt kilo heroin. C opptrer på dette tidspunktet på vegne av politiet. Person A ble etter dette dømt til seks år fengsel for erverv og oppbevaring av 485 gram heroin i Lagmannsretten.

En av ankeanførselene til de tiltalte var at etterforskningen i saken hadde feil og mangler som burde medføre frifinnelse. Det ble her blant annet vist til at politiet lot C bli foreholdt A sin forklaring, før C selv skulle i avhør. C ble også forut for et annet avhør, foreholdt opplysninger i politirapporten som beskrev C sin rolle på detaljnivå. Ved at politiet gjennomførte etterforskningen på denne måten forelå det en vanskelig bevisvurdering. Ettersom at et av de vesentlige bevisene ved benyttelse av en informant er hva informanten selv sier, vil vurderingen bero på troverdighet. Høyesterett kunne således ikke stole på om kjøpet av heroin skjedde på eget initiativ fra C, eller om det var A som initierte handelen ovenfor C. Dette ble også begrunnet med at det måtte anses for å stride med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper at politiet benyttet seg av en informant som var narkotikamisbruker.

Usikkerhet rundt initiativet til provokasjonen medførte således at etterforskningsmetoden var ulovlig. Avgjørelsen er i tråd med EMD-praksis. Høyesterett kom dermed, under dissens 4-1 frem til frifinnelse av de to tiltalte. Til forskjell fra Norge, har som redegjort for, agenter i Danmark lov til å initiere den kriminelle handlingen. Dersom initiativet dermed stammer fra

person C som kan oppfattes som en «sivil agent», ville ikke dette vært til hinder for domfellelse av person A. Imidlertid stiller dansk rett seg likt med vurderingen av om det foreligger brudd på provokasjonsforbudet. Hvorvidt forbudet er brutt, må vurderes ut fra hvem som initierte å forøke den kriminelle handlingens grovhet og/eller omfang.

Videre er det både i forarbeidene til retsplejeloven²²² og i norsk juridisk litteratur²²³ henvist til den såkalte «Biggen-saken». Saken er ikke offentlig tilgjengelig, slik at informasjonen som her blir gjengitt er basert på norsk juridisk litteratur. I den aktuelle saken benyttet politiet seg av en innsatt som provokatør. Dette vil i Danmark bli ansett som en sivil agent. Provokatøren tok kontakt med en annen person innenfor narkotikamiljøet og avtalte å hente et parti narkotika i Nederland. Riksadvokaten mente på bakgrunn av dette at det forelå et initiativ fra politiet som ikke kunne aksepteres, slik at det må ha vært et brudd på provokasjonsforbudet. Riksadvokaten mente på bakgrunn av at initiativet stammet fra politiet at saken måtte henlegges.²²⁴

Man kan på bakgrunn av overnevnte rettspraksis se at Norge og Danmark håndterer provokasjonsforbudet på forskjellige måter. Norsk praksis er nok mer i tråd med provokasjonsforbudet som EMD forholder seg til, da det ikke aksepteres en fremkallelse av en kriminell handling. På samme måte er konsekvensen av brudd på provokasjonsforbudet at det bestemmes frifinnelse ovenfor de tiltalte²²⁵, slik at rettsvirkningen i nabolandene er forskjellige.

Kapittel 6 – Avslutning

Formålet med denne avhandlingen var å redegjøre for gjeldende rett vedrørende politiets bruk av sivile agenter ved bruk av etterforskningsmetoden agentvirksomhet. Underveis i avhandlingen har det blitt redegjort for lovkravene ved bruk av agentvirksomhet som etterforskningsmetode, hvordan domstolene praktiserer provokasjonsforbudet og hvilke konsekvenser lovstridig bruk av etterforskningsmetoden vil kunne medføre.

²²² Bet. 1023/1984 s. 240

²²³ Hopsnes, R. (2003), *Provokasjon som politimetode*. Jussens Venner s. 62-130. Se artikkelens fotnote 14.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Det følger ikke krav om at det skal foretas frifinnelse i norsk rett, men restriktiv rettspraksis tyder på at det i de fleste tilfeller dømmes til frifinnelse hvor det foreligger brudd på provokasjonsforbudet.

Agentvirksomhet er uten tvil en omstridt etterforskningsmetode, hvor den mistenktes rettsikkerhet tidvis settes til side. Det er også uomtvistet at agentvirksomhet er en etterforskningsmetode som kan medføre stor fare ovenfor den som utfører oppgaven, samtidig som det kan medføre farer knyttet til den mistenkte som utsettes for etterforskningen. Disse farene vil kunne være praktiske farer for livet og generelt de mange fysiske farer som kan tenkes ved bruk av sivile agenter.

Bruken av agentvirksomhet vil kunne effektivisere etterforskningen og være til god hjelp i politiets oppgave om kriminalitetsbekjempelse. Disse hensynene må imidlertid alltid veies opp mot andre hensyn, herunder rettsikkerhetsproblematikken etterforskningsmetoden kan medføre, da det er viktig at rettsikkerheten ikke tøyes. Er det slik at man skal kunne sette rettsikkerheten til de involverte til side, for den beste forutsetning for kriminalitetsbekjempelse og effektivisering av etterforskningen? Dette kan åpenbart ikke tillates, spesielt ettersom Danmark er bundet av menneskerettighetene i EMRK.

For å benytte seg av det særlige etterforskningsskrittet må vilkårene innført i rpl. § 754 a-e være oppfylt. Rpl. § 754 a oppstiller flere kumulative vilkår som må være oppfylt for at etterforskningsmetoden lovlig kan benyttes. For det første oppstilles det krav om at det må foreligge begrunnet mistanke om at en straffbar handling blir begått eller forsøkes begått. Videre er det krav om at den straffbare handlingen har en strafferamme på seks år eller mer.²²⁶ Endelig er det et vilkår om at etterforskningsskrittet må antas å være av avgjørende betydning for etterforskningen. Initiativet til at den kriminelle handling som begås under etterforskningen kan stamme fra både agenten og personen som etterforskes etter rpl. § 754 a stk. 1. Det er imidlertid et forbud mot at agenten bidrar til å forøke lovovertredsens grovhet og/eller omfang, hvilket må beror på en vurdering av initiativets innvirkning. EMD har i en rekke avgjørelser tatt stilling til hvorvidt initiativet til å øke lovovertredsens grovhet og/eller omfang stammer fra den kriminelle eller agenten. Domstolen har vært tydelig på at der hvor initiativet ikke kan konstateres, vil det være urettmessig å dømme tiltalte for disse forhold.²²⁷ Norges Høyesterett har forholdt seg til samme praksis.²²⁸

²²⁶ Eller at det angår en lovovertrødelse som loven oppstiller jf. rpl. § 754 a stk. 1 nr. 3

²²⁷ Se *GRBA mot Kroatia*, sak nr. 47074/12

²²⁸ Se Rt. 2000 s. 1223 «Lokkedødommen»

Man kan gjennom avhandlingen bemerke at EMD påpeker viktigheten av lovlighetskontroll i de tilfeller hvor de nasjonale myndighetene har benyttet seg av agenter. I Danmark har det imidlertid blitt konstatert at det ikke vil medføre konsekvenser for bruken av etterforskningsmetoden i de tilfeller hvor det bare er begått formelle feil som ikke har betydning for skyldspørsmålet eller straffeutmålingen.²²⁹ Utgangspunktet skal imidlertid være at det skal foreligge en rettskjennelse som godkjenner bruken av agentvirksomhet før etterforskningsmetoden iverksettes.

Det at det foreligger ytterligere vilkår etter rpl. § 754 b stk. 2 vil etter min mening kun baseres på en sannsynlighetsvurdering. Om det foreligger et avhengighetsforhold eller andre omstendigheter som er egnet til å svekke tillitten til at vedkommende utfører oppdraget på en betryggende måte, vil som utgangspunkt bare kunne konstateres i de tilfeller hvor det oppstår en situasjon hvor oppgaven ikke blir utført på en betryggende måte. Ordlyden om «*må befryktes*»²³⁰ gir ingen klare holdepunkter for at politiet må foreta noen konstatering. Brudd på dette vil imidlertid utgjøre en materiell feil, som potensielt kan skade etterforskningen. Hvorvidt dette kan medføre betydning for skyldspørsmålet eller straffeutmålingen er imidlertid uvisst. På samme måte skal politiet vurdere hvorvidt det er fare for at den sivile agenten kan handle i strid med provokasjonsforbudet i rpl. § 754 b stk. 1.

Utgangspunktet i rettsstaten Danmark er at enhver person sin rettsikkerhet skal ivaretas. Dette er også en grunnleggende rett som er nedfelt i den Europeiske menneskerettighetskonvensjon. På mange måter vil lovgivers tillatelse av å kunne benytte sivile personer som agenter kunne effektivisere etterforskningen. En kjent kriminell vil mest sannsynlig lettere kunne oppnå relasjoner og tilhørighet i kriminelle miljøer, slik at det raskere oppnås en troverdig relasjon mellom agent og mistenkte. Det må imidlertid foretas en avveining i hvert enkelt tilfelle med hensyn til hvorvidt det er hensiktsmessig å benytte seg av en sivil agent, i motsetning til en person som er ansatt i politiet. For eksempel kan vilkåret om at det ikke må foreligge andre omstendigheter som kan medføre at etterforskningen ikke utføres på en betryggende måte, kunne knytte seg til at det foreligger stor fare ovenfor den sivile agenten.

²²⁹ U.2012.2225Ø

²³⁰ Jf. rpl. § 754 b stk. 2

Dersom det i tillegg åpnes for at sivile agenter får utbetalt en dusør for arbeidet, vil dette kunne medføre incitament til å fremkalle kriminelle handlinger hos andre mennesker. Å gi et slikt gode kan også medføre at den sivile agenten oppretter et subjektivt avhengighetsforhold til politiet, som kan medføre at etterforskningsmetoden ikke kan utføres på en betryggende måte. På en annen side har politiet en plikt til å utføre etterforskningen så hurtig som mulig, slik at gjerningsmannen blir dømt. Det vil da kunne effektivisere etterforskningen dersom politiet har adgang til å utbetale en dusør for hjelp til oppklaring av lovbrudd som skal begås eller forsøkes begått, og som trolig ellers ikke ville kunne bli avdekt.

Den Europeiske Menneskerettsdomstolen har også poengtert flere svakheter ved å benytte seg av sivile agenter. Flere avgjørelser påpeker viktigheten av prosessuell kontroll ved bruk av denne etterforskningsmetoden, hvilket igjen vil avgjøre om det foreligger brudd på menneskerettighetene. Som vist til vil det være spesielt EMRK artikkel 6 som gjør seg gjeldende i denne typen saker, som gir enhver person rett til en rettferdig rettergang. For å kunne vurdere om det foreligger brudd på EMRK artikkel 6 har EMD konstatert at utgangspunktet for vurderingen er de nasjonale rettsreglene. EMD har på denne måten også konstatert at utgangspunktet for vurderingen av om det foreligger brudd på reglene om agentvirksomhet i lys av retten til rettferdig rettergang knytter seg til den prosessuelle kontrollen som de nasjonale myndighetene foretar.

EMD har i likhet med Danmark vist til hvordan et avhengighetsforhold og andre omstendigheter kan medføre brudd på lovgivningen. Dette aspektet ved bruken av sivile agenter medfører en særlig viktig vurdering av om det er forsvarlig å benytte den eksakte personen til etterforskningen. Det vil uansett kunne foreligge en rettssikkerhetsmessig risiko ved tillatelsen om å bruke den sivile, da det er mye mer uforutsigbart enn ved bruk av en utdannet politibetjent.

Det må anses klart at dersom etterforskningsmetoden skal anses forsvarlig, må det foreligge klare rammer for bruken av sivile agenter. Personen som utsettes for agentvirksomhet ved bruk av sivile agenter blir forsøkt ivaretatt ved at bestemmelsen inntatt i lovens § 754 c og spesielt rpl. § 754 c stk. 4 er innført. Etterforskningsmetoden vil dermed kunne anses for å være forsvarlig, når det foreligger klare skranker og regler for gjennomføringen. Det vil også være viktig at retten kan føre kontroll med gjennomføringen, i de tilfeller det blir tatt ut tiltale

mot personen som har vært under etterforskning.²³¹ Dersom politiet og domstolen mener at rettsikkerheten er ivaretatt, skal det ikke være noe i veien med å benytte seg av sivile agenter under etterforskningen av alvorlig kriminalitet.

Det kan avslutningsvis presiseres at Danmark har en god og bred lovregulering av bruken av agentvirksomhet, herunder de tilfeller hvor det blir benyttet sivile agenter. Dersom disse reglene overholdes og det føres god kontroll med agentene slik at bevisene som fremkommer er etterprøvbare, skal det ikke være problematisk for staten å benytte seg av denne form for etterforskningsmetode. Tvert imot vil en god kontroll og regulering av bruken kunne medføre effektivitet av etterforskningen og derav medføre lavere ressursbruk. Det vil uansett alltid være en rettssikkerhetsmessig risiko ved bruk av agentvirksomhet, selv om etterforskningen blir utført av en politi-agent, da det er alvorlig kriminalitet som etterforskes når politiet benytter seg av agentvirksomhet. Det vil særlig være en rettssikkerhetsmessig risiko når det blir benyttet sivile agenter, ettersom det ikke foreligger strenge rammer for hvilke mennesker som kan benyttes.

Samlet sett har denne avhandlingen gitt en analyse av hvordan politiets bruk av sivile agenter kan utføres på en forsvarlig måte, samtidig som det er redegjort for hvordan nasjonal lovgivning ivaretar rettsikkerheten.

²³¹ Det vises til gjennomgått EMD-praksis, hvor flere av avgjørelsene til den nasjonale domstolen har blitt opphevet med grunnlag i EMRK. Artikkel 6.

Litteraturliste

Artikler:

- Hopsnes, R. (2003) *Provokasjon som politimetode*. Jussens Venner s. 62-130
- Lentz, L. W. (2019). *Politiagenter i et menneskerettligt perspektiv*. Juristen nr. 5

Bøker:

- Bruce, I. & Haugland, G. S. (2018) *Skjulte tvangsmidler* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Kistrup, M., Paoulsen, J. L., Røen, J. & Rørdam, T. (2023). *Straffeprocessen* (4. utg.). Karnov Group Denmark A/S.
- Kjølbro, J. F. (2023) *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (6. utg.). Djøf Forlag.
- Munk-Hansen, C. (2014). *Retsvidenskabsteori* (1. utg.). Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Cirkulære:

- Rigsadvokatmeddelelsen (2022) *Meddelere og civile agenter*.
<https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/f35c45e3-9e9d-45ab-a16d-662bbdbe5b79#i76fc084b6>

Lov:

- Lovbekendtgørelse nr. 319 af 4. Juni 1986 (ændring af retsplejeloven)
- Lovbekendtgørelse nr. 961 af 21. September 2004 (Retsplejeloven)
- Lovbekendtgørelse nr. 1270 af 29. November 2019 om politiets virksomhed (Politiloven)
- Lovbekendtgørelse nr. 1334 af 9. Desember 2019 (Lov om euforiserende stoffer)
- Lov nr. 665 af 11. Juni 2024 (ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love)
- Lovbekendtgørelse nr. 1145 af 5. November 2024 (Straffeloven)
- Gjældende lov: Lovbekendtgørelse nr. 1160 af 5. November 2024 (Retsplejeloven)

Forarbejder

- Betænkning nr. 1023 af 1984, afgivet af justitsministeriets strafferetsplejeudvalg om *Politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden og anvendelse af agenter*.
- L 150 Bilag 1 Høringssvar samlet,
<https://www.ft.dk/samling/20231/lovforslag/L150/bilag/1/2848719.pdf>
- LFF 2003-04-23 nr. 218 Ændring af straffeloven og retsplejeloven (Bekæmpelse af rockerkriminalitet og anden organiseret kriminalitet)
- LFF 2020-02-05 nr. 104 Ændring af retsplejeloven (Styrkelse af politiets muligheder for efterforskning af kriminalitet på internettet)
- LFF 2024-02-28 nr. 115 Ændring af retsplejeloven, straffeloven, lov om fuldbyrdelse af straf m.v., færdselsloven og forskellige andre love (Gennemførelse af flerårsaftale for domstolene 2024-27 m.v.)
- LFF 2024-04-10 nr. 150 Ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love (Gennemførelse af dele af Bandepakke IV)

Internasjonale konvensjoner

- Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK)
- Historisk versjon av EMRK: Lov 1992-04-29 nr. 285 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Rettspraksis

- U 1991.881 Ø
- U 1997.82 H
- U 1997.343 Ø
- U 1997.660 Ø
- U 1997.1273 Ø
- U 2000.2309 V
- U 2002.340 H
- U 2006.1967 Ø
- U 2012.2225 Ø
- U 2016.1001 V
- U 2018.1169 H
- U 2019.1259/2

Norsk rettspraksis

Rt. 1984 s. 1076
Rt. 2000 s. 1223

- Tfk2023.449
- U 2023.2003

Den Europeiske Menneskerettsdomstol

- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Hauschildt mot Danmark*, sak nr. 10486/83, 24. Mai 1989
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Funke mot Frankrike*, sak nr. 10828/84, 25. Februar 1993
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Teixeira de Castro mot Portugal*, sak nr. 25829/94, 9. Juni 1998
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Wille mot Liechtenstein*, sak nr. 28396/95, 28. Oktober 1999
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Allan mot Storbritannia*, sak nr. 48539/99, 5. November 2002
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Shannon mot Storbritannia*, sak nr. 67537/01, 6. April 2004
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Dumitru Popescu mot Romania (nr. 2)*, sak nr. 71525/01, 26. April 2007
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Ramanauskas mot Litauen*, sak nr. 74420/01, 5. februar 2008
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Bykov mot Russland*, sak nr. 4378/02, 10. Mars 2009
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Bannikova mot Russland*, sak nr. 18757/06, 4. November 2010
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Veselov og andre mot Russland*, sak nr. 23200/10, 2. Oktober 2012
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Scholer mot Tyskland*, sak nr. 14212/10, 18. Desember 2014
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *GRBA mot Kroatia*, sak nr. 47074/12, 23. November 2017
- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Kuzmina og andre mot Russland*, sak nr. 66152/14 og åtte andre, 20. April 2021

- Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), *Cavca mot Republikken Moldova*, sak nr. 21766/22, 9. Januar 2025

Rundskriv:

- Riksadvokaten. (2018). Infiltrasjon og provokasjon som etterforskningsmetode – vederlag til politiets kilder. (Nr. 2/2018). [Rundskriv].
<https://lovdata.no/pro/#document/RA/avgjorelse/ra-2018-2>

Tidsskriftartikler:

- Jochimsen, J. (2003) Begrundet mistanke og agentvirksomhed. *Tidsskrift for Kriminalret* (TfK 2003.648)
- Lentz, L. W. (2021) Straffeprocessuelle tvangsindgreb – den danske tradition for regulering under forandring. *Tidsskrift for Kriminalret* (TfK2021.1054)

Annet:

- Karnovs note nr. 4005 til rpl. § 754 c stk. 4 andre punktum (hentet den 09.05.2025)
- <https://anklagemyndigheden.dk/da/om-anklagemyndigheden> (hentet 13.05.2025 kl. 09:25)

Bilag

Vedlagt avhandlingen er prosessavsnitt og prosessplan.

Ordtelling

Statistikk:

Sider 65

Ord 20 810

Tegn (ikke mellomrom) 117 529

Tegn (med mellomrom) 138 141

Avsnitt 284

Linjer 1 924

☐ Ta med fotnoter og sluttnoter

Lukk